zeyyat selimoğlu

direğin tepesinde bir adam

DİREĞİN TEPESİNDE BİR ADAM / Z. SELİMOĞLU

ZEYYAT SELİMOĞLU

DİREĞİN TEPESİNDE BİR ADAM

Hikâyeler

3. BASILIŞ

CEM YAYINEVİ

Dizgi : Asya, Baskı : Yelken Matbaası
İstanbul, 1973

yemek

Kuzina kapısının önünde tabaklar, çukur çukur. İri iri kepçe uzanıyor kuzinadan, tabaklara gemici çorbasını boşaltıyor. Küçük tombul kuğu gibi fasulyalar; ağıl kapısı ardına dek açılmış, kuzu sürüsü, yuvarlanır gibi dökülüyor tabağa. Kuzu kuzu fasulyalar, besli, yuvarlak, beyaz.. Tabaklardan, kepçeden, kuzinadan dayanılmaz bir koku yükseliyor güneşin altında. Fasulya çorbasının o incecik dumanı, bacadan çıkan o kocaman kömür dumanını bile bastırıyor. Çalışan adamın yemeğinin kokusu başkadır, çalışan adam, yemeğinin kokusunu damarlarına yayılmış kanda bile duyar, yemeğinin lezzetini daha yemek yaklaşırken, kaşık ağzına girmeden, yemek dudaklarına değmeden, daha yemek diline dokunmadan duyar. Çalışan adamın ekmeği kara da olsa, yenirken tüm beyaz kesilir gelinlik duvak gibi. Turunç renkli koyu bir su tabaklarda, fasulyalar, beyaz cankurtaran filikaları gibi dolaşıyor kıyılmış soğanların arasında. Kırmızı biber salkım sa-

çak, sere serpe yayılmış, erimiş, çözülmüş, dağılmış, ufalanmış; sülyen boyası değil bu su, zehirli değil; bu acı su, gemici çorbasının zehir gibi biberli suyu damakta bayram.. Şimdi ağızlar, diller, damaklar, dudaklar günün büyük orgazmına hazırlanıyor. Gemici çorbası, kaşık, fasulya, ağız dil, ekmek, kaşık, ağız, fasulya, ekmek, dil, damak, kaşık, çorba, ekmek, ağız, kaşıklar, eller, ağızlar.. ARA. Şimdi daha küçük tabaklar, daha az çukur tabaklar, çukuru küçük tabaklar, kepçe de daha küçük, tabaklara göre kepçe, kepçeye göre tabaklar; kuru üzüm hoşafı bir, kuru üzüm hoşafı bir, kuru üzüm hoşafı bir, iki, üç, dört, beş.. Önce biber, sonra şeker. İki başlı orgazm. Damaklar, ağızlar, kaşıklar, sil baştan, yeni bir tad düzeninde.. Hareketler ağırlaşıyor ağırlaşıyor, k a ş ı k, a ğ ı z, d a m a k, son istasyon, yavaş yavaş yavaşlayan lokomotif, duran tekerlek, soluk alan lokomotif.. SON.

— Çorba iyiydi.

— Fasulyalar iriydi.

— Biberli oldu mu çorba, dudakların bi güzel yanıp kavruluyor.

— Ekmeğini batırdm mı içine..

— Bütün suyunu çekip alıyor.

— E işte, fena mı?

— İyi işte.

— Kuru üzüm hoşafı da iyiydi.

— O da iyiydi. Tadı kıvamındaydı.

— Ekmek de iyiydi, hastı.

— Has ekmekti.

— Ekmek has oldu mu çorbanın suyunu tulumba gibi çeker alır.

— Gâvurun hayvanat bahçesinde iri bi fil görmüştük, onun hortumu gibi.

— Hani bütün kovadaki suyu çekip almıştı.
— Fil ne kadar ekmek yer bi oturuşta?
— Fil kadar yer da.
— En çok yiyen fil midir?
— Bil fil, bir de sen da.
— Yavaş gel. O sensin o, fil gibi yiyen..
— Karnın doydu, şimdi konuş dur.
— Fasulya çorbası çok iyiydi.
— Üzüm hoşafı da çok iyiydi, tadı yerindeydi.
— Yemek iyiydi.

İdris, elindeki tabağı güverte musluğunun altında yıkayıp paklarken, yemek iyiydi diyen gemicinin yüzüne bakıyor. Güleç bir yüzü var bu gemicinin. Tabağını yıkamak için İdris'in musluk başını boşaltmasını bekliyor, İdris'i beklerken sabununu evirip çeviriyor elinde. Pembe yüzlü, bıyıkları sarı sarı terlemiş, daha yeni terlemiş, gencecik bir gemici.. Kaşı kirpiği sarı, elinin üzerindeki tüyleri sarı, karantina flaması kadar sarı bir adam. İdris'in yüzüne baktığını görünce, gülümsüyor. Gözleri çizgi çizgi oluyor gülünce. İdris çabuk bitirsin işini diye sabırsızlanıyor, duramıyor olduğu yerde.

— Demek yemek iyiydi?
— İyiydi ya, diyor gencecik gemici, fena mıydı?

İdris bir taraftan tabağını sabunluyor musluğun altında; kalın ağızlı musluktan gürül gürül bir su geliyor, sabun köpüklerine karışıp, teknenin deliğinde küçük bir girdap yaparak akıp gidiyor.

— Peki neden iyiydi?
— Neden mi iyiydi?, Tadı iyiydi de ondan iyiydi.

İdris elindeki sabunu kaldırıp vuracakmış gibi yapıyor gemicinin sarı başına.

— Kotbaş.. Hiç bi şeyden haberin yok. Hakedilmiş yemekdi de ondan iyiydi.

Gemici sarı kirpiklerinin arkasındaki mavi gözleriyle şaşkın şaşkın bakıyor İdris'e, dediğinden hiç bi şey anlamamış gibi bakıyor. Başını sallayıp yürüyor musluk başına doğru. İdris musluk başından ayrılırken bir hamle daha yapıyor sabunla başına vuracakmış gibi. Gülüyor.

— Kotbaş.. Yediği ekmeğe söven adam gördün mü hiç?

Sarı başlı gemici daha bir şaşırmış bakıyor, ellerini musluğa uzatırken..

— Ekmek sövülür mü?

— Ben gördüm söveni.. Ağzına attığı her lokmaya sövüp sayan bir adam.. Ama yemeden de duramıyor. Hem sövüyor, hem yiyor. Ekmek öyle bir şey ki, yemeden duramazsın. Acından gebermek var sonunda. Kolay mı? Ekmek vardır kayar gibi iner gider gırtlağından, zorlamaz; ekmek vardır gırtlağından mengene, taş ceviz; yutar yutar yutamazsın, gırtlağına dizilir, boğar boğar boğulmazsın; tıkanırsın, ölemezsin.. Geberir geberir de ölemez adam, ben gördüm öylesini.. Yediği ekmeği öğürüp öğürüp de çıkaramadı mı adam, gebermişten beter olur. Gördüm ben.. Hakedilmemiş ekmekti, öğürtüyordu adamı..

Sarı gemici daha bir şaşırıyor, yine sallıyor başını, musluktan yana dönüyor, tabağını uzatıyor musluğun altına, tabaktaki ekmek kırıntıları, yemek kırıntıları musluktan akan suya kapılıp, suyun girdabına kapılıp, delikte, döne döne hunileşerek yokoluyor. Hırıltılı bir iççekişi andıran bir ses geliyor delikten. Suyu çeken deliklerden hırıltı, hep aynıdır bu hırıltı. Deliklerde hırıltı. Hem iççekiş, hem hırıltı, birbirine karışmış. İdris de duyuyor bu hırıltılı sesi musluk başında. Hem hırıltı, hem iççe-

kiş. Ekmeği öğürüyordu o adam. Ekmek geri dönen bir ekmekti gırtlağından. Öğüren bir gırtlaktan geri dönen lokmalar. İdris şimdi hatırlıyor o adamı, lokmaları geri gelen o adamı. Yıllar önce Rize'de, Rize'nin çarşısında aşevi. Aşevinde babasıyla yanyana, bir masada oturmuş çocuk İdris. Ve ötede bir masada o adam. Her lokması öğürtüyle geri gelen o adam. Ne uzun ne kısaydı sakalları; ne sakallı, ne sakalsız bir adam. Avurtları hastalıktan çökmüş gibi, kansızlıktan kireç akı bir surat, gözleri kuyuların dibinde, iki küçük mavi ışık, donuk ışık, kan yoksulu dudaklar.. Yanma kimselerin gitmediği bir adam, yalnız adam, tek başına, uğursuz bir yalnızlık.. Hastalıksız hastalıklı bir adam. Eli cansız uzanıyor ekmeğe, bir ölünün eliyle uzanıyor ekmeğe, içine bir ölü yerleşmiş, öldürülmüş bir ölü, onun eli uzanıyor ekmeğe. Ve ağzından giren lokma bir ölünün gırtlağına iniyor. Ölüler yemek yemez. Lokma geri geliyor. Ceset gırtlak' gönderdi mi lokmayı, canlı gırtlak öğürtüyor. Her şeyi ikileşmiş bir adam. Ölmüş elle canlı el, ölmüş gözle canlı göz, ölmüş açlık, canlı açlık.. Çünkü bir ölü yerleşmiş adamın içine, öldürülmüş bir adamın ölüsü. Lokmasını yutamayan bir adam, yıllar önce bir adamı..

Rize'nin yukarları gündüz bile karanlık; kara yağış, ıslak ağaç, yosun tutmuş kayalar, su çürüğü kokusuyla eğrelti, gizli geçit, çakal yuva, gök görünmez, ağaçların dalları birbirine kenetlenmiş parmaklar.. Gizli geçit işte burda, gizli geçit işte şurda, biraz daha yürüdük mü gizli geçit; biraz daha yürüdük mü sınırdasın. Böyle diyor lokmasını öğüren.. Biraz daha yürüdük mü sınırdasın, geçersin.. Böyle diyor lokması gırtlaktan geri dönen.. Ve kaçmak isteyeni katmış önüne, Rize'nin dağlarında şa-

şırtmış. Ağaçlar sıklaşıyor, fundalar sıklaşıyor, küf kokusu ıslak hava, gecelerden arda kalmış karanlık, adımlar tökezliyor, ıslak yerler güneş görmez Rize'de. Ve sonunda, kaçan adam bir çıkmazda kıskıvrak, şimdilerde lokmasını öğüren rehberiyle yanyana.. İki kese altını var kaçanın. Sınırı iki kese altınıyla aşacak. Aşmayacak. Rehber altın izliyor. Rehber altın izliyor. Adamın altını var. Adamın altını var. Adamın altını var. Bu karanlık geçitleri ışıyacak gibi bir altın. Rehberin kafasında altın zonkluyor, şakakları al-tın, al-tın, al-tın. Rize'nin bıçakları sivri uçlu, eğridir. Hem eğridir, hem incedir, hem sivri. Hem incedir, hem sivridir, hem eğri. Hem sivridir, hem eğridir, hem ince. Bıçaklar horon eder Rize'de böyle. Ve horon eder gibi saplanıyor eğri bıçak. Sivri ucun tam ucunda delik gırtlak, yolunu bir buldu mu kolay girer eğri bıçak. İççekişli, hırıldayan bir gırtlak. Bir hırıltı yükseliyor gırtlaktan; delinen gırtlak içlenir, içini çeker hırıldarken.

İdris, musluğun altındaki delikten içeri kaçan suyun iççekişli hırıltısını dinliyor. Gırtlağı kesilen adamın gırtlağındaki ses bu, gırtlağından yükselen ses. Ve yıllar öncesi, çarşıdaki aşevinde gırtlağından lokma geçmeyen adam, altınları zerre zerre öğürüyordu gırtlağında. Öldürdüğü adamın gırtlağı yerleşmiş gırtlağına, lokmayı geçirmiyor. Tam da kusamıyor adam lokmasını, çünkü kusmak rahatlatır, aşevindeki adam kusamıyordu, öğürüyordu, çünkü ölünün gırtlağı yerleşmişti gırtlağına, ne yutan, ne de kusan bir gırtlak, öğüren bir gırtlak yalnız.. Ve sövmeler, ekmeğine, yemeğine; yalnız kalmış bir adam, bir ölüyle başbaşa.

İdris gülümsüyor sarı gemiciye dönüp.

— Kotbaş.. Demek bilmezdin ha, hakedilmemiş ekmeğin adamı öğürttüğünü bilmezdin demek. Ben gördüm öylesini..

Sarı başlı gemici tabağını yıkamış, sabununu mendiline sarıp sarmalamış, sarı başını sallayarak uzaklaşıyor ses etmeden. O uzaklaşırken Ali yaklaşıyor öteden elindeki kirli tabağıyla. Tabağı sağ elinde, sol elinde sabunu, musluk başına.. Ali'yi gören İdris, tam gideceği sırada vazgeçip kalıyor.

— Seni yerken görmedim, nerde yedin sen?

— Güneş altında yiyeyim dedim. Üç numaranın üzerinde bağdaş kurdum da yedim. Güz güneşi yakmıyor adamı, okşuyor. Ensesini gıdıklıyor adamın.

— Çorba iyi miydi?

— İyiydi ya.. Fasulyası yumuşak idi.

İdris gülüyor.

— Biberi çok mi idi?

— Ne idi çok, ne de az idi. Tam sevdiğim gibiydi.

— Ya kuru üzüm hoşafı? O da iyi miydi?

— O da iyiydi. Hem balliydi, hem tatli.

İdris daha bir gülüyor.

— Üzümler gırtlağından inerken gırtlağına takılmıyor muydu hiç?

Ali şaşırıp bakıyor birden, bu İdris delirmiş mi gibilerden bakıyor.

— Bi şey dersin ne dersin, üzüm takılır mı adamın gırtlağına, başaşağı kayar gider da.

İdris daha daha bir gülmeğe başlıyor şimdi, daha da.. Öyle kahkahalarla gülüp dururken, Ali'nin şaşkın yüzüne bakıyor, kocaman elini kaldırıp okkalık bir şaplak indiriyor arkadaşının omzuna.. Gülen gözleri Ali'nin şaşkın, çocuk gözleri gibi günahsız gözlerine çevrilmiş.

beş kepçe üzüm hoşafı

İki gemici birbirine girmiş. Haberi Pire Mahmut getiriyor. Mehmet Kaptan kamaradan fırlıyor. Koşar adım davlumbazı geçiyor, merdivenden aşağı bir çırpıda, alt güverte, birkaç adım, merdiven; iki numaralı ambar dibinde Çayeli'nden Kadir ile Sandıktaşlı Hüseyin, birbirine girmişler. Öteki gemiciler «süvari bey geliyor» diye telâşlanınca, Kadir ile Hüseyin de birbirinden ayrılıyorlar. Kadir'in koca göğsü körük gibi inip çıkıyor, Hüseyin'in dudakları titremede öfkeden. Mehmet Kaptan yavaş yavaş ilerliyor, umurunda değil gibi ve her zamankinin aksine de kızgınlığı yok üstünde. Gelip, iki kavgacının hemen biraz berisinde duruyor. Hiç konuşmuyor. Ama öyle bakıp durduğu birkaç saniyelik zaman içinde ortalık yatışıyor. Kavgaya tanık olmuş gemiciler açılıyorlar. Ortada, Çayeli'nden Kadir ile Sandıktaşlı Hüseyin karşı karşıya. İkisinin arasında da biraz geride Mehmet Kaptan. Gemiciler çember olmuş gibiler. Kadir'le Hüseyin'in yüzlerinden kan çekilmiş,

sapsarılar. Mehmet Kaptan sakin sakin yüzlerine bakıyor, sararmış yüzlerine.

— Yediğiniz yemek fazla geldi anlaşılan. Yemeği azaltmalı. Öyle mi?

Kadir göğüs geçiriyor, Hüseyin'in parmakları oynuyor sinirinden.

— Ha, neden azdınız böyle? Bir nedeni olmalı.

Kimseden ses çıkmıyor. Kadir ile Hüseyin birer kin heykeli gibiler, öyle bakışıyorlar. Mehmet Kaptan konuşmayı sürdürüyor yeniden:

— Anlaşılan kavga yarıda kaldı. Yenişemediniz. Rahatlamamış olduğunuz halinizden belli oluyor. Sizi rahatlamak gerek.

İki gemici şaşkın şaşkın bakıyorlar kaptana.

— Öyle ya.. Hangi iş ki yarım kalır, rahatlatmaz insanı..

Mehmet Kaptan çevresine şöyle bir bakınıyor. Gözüne ilk ilişen iki gemiciye emri veriyor:

— Bana bir halat bulun sağlamca, biraz da sulyen boyayla büyük bir fırça.. Halat uzunca olsun..

İki gemici seğirtiyorlar. Ötekiler daha bir şaşkın şimdi, kaptana bakıyorlar. Kadir'le Hüseyin de bir öyle.. Mehmet Kaptan gülümsüyor.

— Yenişememek fena.. Kavgada altta kalmak bile iyidir, hani yenişememekten.. Hiç değilse bir sonuca bağlanır iş..

Kavgaya tanık olmuş gemicilere dönüyor:

— Siz şöyle açılın biraz, daha gerileyin, daha, ortada yer açılsın..

Gemiciler geriliyorlar. Ortada kalan boşluk bir boks ringi, yahut güreş minderi gibi. Bütün öbür gemiciler daha bir çekilince, Kadir'le Hüseyin tam ortada ve de tam karşı karşıya öyle.. Güçlü kuvvetli iki güreş horozu.. Yiyecek gibi birbirine bakıyorlar.

Öfkeleri yatışmamış. Mehmet Kaptan bıyık altından gülümsüyor yine de.. Oldukça sert esen bir rüzgâr var. Kadir'le Hüseyin'in saçları rüzgârda uçuşuyor. Hüseyin'in gömleği tam önünden boydan boya yırtılmış. Göğsünün tüyleri rüzgârda hafif hafif oynuyor, daha yukarı doğru, kalın boynundaki bir damarın attığı görülüyor hafiften.. Kadir'in gömleği de tam omuz hizasından sökülmüş, kumaş tersine dönüp aşağı sarkmış, omuzbaşı çıplak kalmış ortada.. Gömlek yalnız koltuk altından tutuyor artık, o kadar. Omuzbaşı, sert ve yuvarlak öyle, çok büyük bir yumurtanın sırtı gibi fırlamış, adaleli.. İkisi de dimdik öyle, bekliyorlar.

İki gemici, halatla sulyen boya patlağını ve de fırçayı, bir koşuda getiriyorlar. Mehmet Kaptan, daha bir genç görünene, ortadaki güreş minderi gibi boşluğu gösteriyor:

— Şu boşluğu gördün ya..

Gemici evet anlamında başını sallıyor.

— Gördüm Baba..

— Tam ortasından uzun bir çizgi çek bakalım sulyenle.. Uzun bir çizgi.

Gençten gemici fırçayı sulyen boyasına daldırıp çizgiyi çekmeğe koyuluyor. Koyu renkli saç üstünden pırıl pırıl kıpkırmızı bir çizgi uzanıyor. Fırça yerde yürüdükçe ardından uzayarak izliyor kırmızı çizgi..

— Tamam, yeter.. Şimdi daha açılın.. Çizgi ortada kalsın, iyice gerileyin, iki yana doğru gerileyip çizgiden uzaklaşın..

Gemiciler gerileyip uzaklaşıyorlar. Her iki taraftan da.. Taze sulyen güneş altında yağlı yağlı parlıyor. Patlaktan yayılan taze boya kokusu arada bir rüzgârla artıp yine eksiliyor yeniden.. Güzel bir ko-

ku.. Gökte bahar havası, yerde sulyen kokusu.. Ve gemi de seferde..

Mehmet Kaptan, Kadir'le Hüseyin'e bakıyor.

— Bu gemide hiç bir iş yarıda kalmamalı.. Kavga bile olsa sonuna dek gidilmeli. Ama kavganızın şeklini değiştirmek gerek. Biz de işin içindeyiz artık, bunca seyirci. Ona göre bir şekil bulunmalı..

Kadir'e bir bakıyor, sonra devam ediyor konuşmağa:

— Şu halatı ucundan bir yakala bakalım.

Kadir, halatın bir ucunu kocaman ellerinin arasına alıyor.

Mehmet Kaptan, Hüseyin'e dönüyor:

— Sen de öbür ucundan.. Şimdi ortadaki şu sulyen çizgisinin iki yanında iyice gerileyin.

Dediğini yapıyorlar. Gemicilerin çoğu ne yapılacağını anlamışlar artık, bir mırıldanma canlanıyor seyirciler arasmda. Bir maç öncesinin heyecanı, küçük çapta da olsa, gemiciler arasmda yayılıyor ânide.

— Ben başlayın dedim mi halatı çekişmeğe koyulursunuz.. Karşısındakini sulyen çizgisinden içeri çeken çekişmeyi kazanır, yenmiş olur ötekini.. Halatın boşunu alın.

Dediğini yapıyorlar.

— Dur bakayım.. Sen biraz ilerdesin.. Daha gerile biraz.. Daha, daha.. Tamam, çizgi şimdi tam ortada.. Hazır mısınız?

Kadir'le Hüseyin şimdi, biraz utangaç gibi, hazır olduklarını başlarını sallayarak bildiriyorlar.

— Ben üç dedim mi, çekmeğe başlarsınız.. Hazır olun.. Bir.. iki.. üç..

Halat birden geriliyor. Ve iki kocaman gövde,

kalın, iri iki bacak üzerinde yay gibi esneyerek öyle bir direniyor..

Mehmet Kaptan kollarını kaldırıyor.

— Durun durun, olmadı; bir şey unuttuk..

Kadir'le Hüseyin halatı gevşetiyor, şaşkın bir yüzle kaptana bakıyorlar.

— Ayaklar çıplak olmalı.. Ayaklar çıplakken ancak, birbirine eşittir. Haksızlık olmamalı..

Kadir'le Hüseyin, çapula haline girmiş kunduraları çıkarıyorlar. Yalınayak kalıyorlar saç döşeme üzerinde. İkişerden iri kıyım dört ayak.. Ablak suratlar gibi, büyük, yaygın ve etli.. İkişerden dört ayak, çizginin iki yanında yeniden yer alıyor.

— Tamam artık, hazırsınız.. Bir.. iki.. üç..

Halat yine geriliyor. Bacaklar geriliyor, kollar da.. Bu gerilim havası ve de soluk kesen bir sessizlik bütün arenaya siniyor. Kadir'le Hüseyin, tarihten önceki zamanlarda yaşamış iki yaratıkçasına, öylesine garip bir yabansılık içinde, çekişiyorlar. İkisi de saplanıp kalmış gibi, santim kıpırdamıyorlar direndikleri yerden. Bellerinden yukarısı ikisinin de, zaman zaman gerileyip ilerliyor ama, bacakları yalı kazıkları gibi güverteye kakılmış. Yavaş yavaş taraftarlar beliriyor. Kadir'i tutanlar da var, Hüseyin'i tutan da.. Vardiyası olmayan ne kadar adam varsa gemide, arenaya koşuyor, toplanıyorlar.

— Hadi Kadir, çeksene be, amma uzattın artık.

— Hüseyin asıl hadi, şöyle iyi bir asıl..

— Ulan Kadir..

— Hüseyin be..

— Asıl..

— Çek..

— Hadi işte, az kaldı..

— Hay be Kadir..

— Ula be, ula Hüseyin..

Dakikalar geçip geçip gidiyor. İki koca gemicinin boyunları ter içinde, gömlekleri sırtlarına yapışmış, alınlarında damla damla ter birikmiş, şakaklardan sızarak yanaklardan aşağı akıyor ter.. Soluyorlar. Ölüm-dirim savaşına çıkmış iki boğa gibi adam. Ayaklar, o yayvan, yalın, direnip duran o dört kocaman ayak, santim kıpırdamıyor.

Dakikalar böyle uzayıp gidedursun yenişemeden, öteden, ambar yakınlarından, ağır ağır yürüyerek Hızır Kaptanın yaklaştığı görülüyor. Kadir'le Hüseyin ne kadar iriyseler, Hızır Kaptan da öyle, yarımdünya, ama yaşlı bir dev elbet, kocamış.. Gelip gelip Mehmet Kaptanın yanında bir durarak halat çekişenleri gösteriyor:

— Nedir bu? Deve güreşi mi var?

— Yok, diyor Mehmet Kaptan, demin kavga etmişler, yenişememişler de, ben de yenişsinler diye halat çektiriyorum.. Kim kimi çekerse o kazansın deyine.

— Bunlar böyle sabaha dek çekişir gene yenişemezler. Baksana.. İkisi birbirine eşittir.

— Biri öbürünü yenmeli ki rahatlasın ortalık.. Bir sonuca varılsın..

— Eh, işiniz yoksa daha bekleyin.. En azından üç gün üç gece sürer.

— Üç gün gece mi? Daha neler.. Onu da nerden çıkardın?

— Az mı güreş tuttum delikanlıyken. Bak sana söylüyorum.. Bunlar yenişemez.. Ben hayvandan anlarım.. Bunlar deve çeşidi.. Hem kuvvetli, hem de inat mı inat..

— Ne yapalım peki yeniştirmek için? Bir kez girdik artık bu işe?

— Birini çok kızdırmak gerekir. Öyle öfkelenmeli, hani öyle kızmalı ki, ötekini bir çekişte silip süpürmeli yerinden..

— Nasıl kızdıralım yahu? Başımıza iş açtık.. Nedir benim bu heriflerden çektiğim be.. Beddua mı aldık nedir?

— Birini kızdırmazsan, günlerce sürüp gider bu çekişme, bilmiş ol.. Sonra biliyordun da söylemedin deme bana..

Mehmet Kaptan çaresiz bakınıyor. Kadir'le Hüseyin hâlâ ortada, kalın sulyen boya çizgisi de öyle, hâlâ ortalarında, aynı uzaklıkta ikisinden ve parlak, kıpkırmızı uzanmış ikisinin arasına.. Ayaklar direniyor..

— Ula Hüseyin, ula..

— Kadir be, ula Kadir..

Seyirciler sabırsızlanıyorlar artık, bardak taştı taşacak. Mehmet Kaptan fısıldıyor Hızır Kaptana:

— Bir şey yapsana yahu.. Kızdırsana şunun birini.

— Allah Allah.. Ne edeyim, nasıl kızdırayım canım, ben de edeyim..

— Ne edersen et işte.. Çareyi sen biliyorsun, kızdırmak gerek dedin, kızdır işte, bir şey yap..

— Gidip birinin arkasına geçeyim, anasına söveyim arkasından..

— Yok yahu.. Anasına sövülür mü oyun bitsin diye.. Daha neler..

— Ee, ne yapalım? Başka nasıl kızdırırız?

— Asıl biri ötekine kızmalı ki, o öfkeyle çeksin sürüklesin ötekini..

— Kadir'in arkasına geçeyim, Hüseyin sana öyle öyle öyle sövmüştü diye sıralıyayım.. Ne ana bırakayım, ne baba, ne kızkardeş, ne karı..

— Deli misin yahu? Çiğ çiğ yer Hüseyin'i bakarsın.. İş çıkarma başıma.. Hem senin söylemen olmaz.. Kaptan tutup gemiciye.. Yok canım.. daha neler artık..

— Eh, sen bilirsin, sen bul çaresini öyleyse, sen nasıl başlattınsa sonunu da sen düşün..

Mehmet Kaptan düşünüyor çaresiz, öyle düşün düşün dururken birden gözlerine Pire Mahmut ilişiyor. Pire Mahmut bir kenarda seyirci.

— Bu işi becerirse şu it becerir. Ne dersin?

Hızır Kaptan omuz silkiyor, nasıl istersen öyle yap gibilerden.

— Ulan Mahmut..

— Buyur baba..

Pire Mahmut bir çırpıda Mehmet Kaptanın yanında. Kaptan yavaştan konuşuyor.

— Bana bak..

— Buyur baba..

— Bu çekişmenin sonunu getirmeli. Şu ikisinden birini kızdırabilir misin? Öyle bir kızmalı ki, bir asılış o kadar, öteki süreklensin.

Pire Mahmut derin derin düşünüyor.

— Ne diyeyim baba bilmem ki.. Nasıl kızdırayım?

— İkisinden birinin zayıf bir tarafı olmalı.. Onu bir bilsek..

Pire Mahmut düşünüyor ve birden, hani öyle bir birden yüzü aydınlanıyor..

— Hüseyin'i bilmem ama, beybaba, Kadir'in zayıf tarafını bilirim.

Mehmet Kaptan canlanıyor, heyecanlı:

— Neymiş o, neymiş zayıf tarafı?

— Üzüm hoşafı..

— Üzüm hoşafı mı?

— Üzüm hoşafı baba.. Bayılır.

Mehmet Kaptan umutsuz:

— Üzüm hoşafınlan nasıl kızdırız canım, olacak şey değil ki..

Derken birden, yine Mehmet Kaptanın o iş becerir zekâsı hani her taşın altından kalkar, işte o yetişiyor.

— Çabuk ahçıbaşıyı, ahçıyı çağır, çabuk..

Pire Mahmut seğirtiyor ve çok geçmeden, gemininin ahçısı yanıbaşında, geri dönüyor. Mehmet Kaptan ahçıyı yanına çağırıyor, gizli gizli bir şeyler fısıldıyor kulağına. Ahçı dinlerken hep başını da sallıyor. Sonra seyirci gemicilerin arasına karışıyor, iyice bir giriyor aralarına.. Gidip Kadir'in görebileceği bir yerde, iki eli göbeğinin üzerinde kavuşmuş, duruyor..

— Kadir! diye bağırıyor biraz ötesinden Kadir'in, Kadiir!..

Kadir'in ter içinde kalmış yüzü hafiften doğruluyor, kenarları tere batmış gözleri ahçıyı buluyor birden, ama halatı da gevşetmiyor hiç, boş bulunmaya hiç niyeti yok, öyle de belli ki..

Ahçıbaşı yeniden sesleniyor:

— Ülen Kadiir.. Şunu bi çekelersen, fazladan beş kepçe üzüm hoşafı.. Tam beş kepçe.. Beş kepçe üzüm hoşafı var çekelersen..

Kadir, koca bir yay gibi gerilmiş, kalın bir yay, yanaklarında sinirler oynaşıyor, yanakları kalp olmuş da tıp tıp atıyor ve beş kepçe üzüm hoşafı kuvvetinde bir asılış.. Öyle bir asılmak ki, hani öyle bir, Hüseyin olduğu yerden kopup sulyen çizgisinin üzerinden sürüklenerek karşıya düşüyor.

Güvertede bir bağrışma, gemiciler yerlerinden uğruyorlar.

Mehmet Kaptan bağırıyor:

— Gidin ulan, kaybolun, herkes işinin başına.. Tamam artık, kaybolun.. Tamam hadi, Kadir kazandı..

Hızır Kaptan kıs kıs gülüyor:

— Hangi Kadir.. Kazanan Kadir değil, beş kepçe üzüm hoşafı kazandı bu çekişmeyi..

— Yaa, diyor Mehmet Kaptan, işte böyle, duy da inanma değil mi Ohannes Efendi, olacak iş değil sanki değil mi? Ama yalanı dolanı yok işte, denizin dibinde dükkân... Dünyanın dört bucağını dolaşsan da eşini bulamazsın, dünyanın sekizinci hârikası, burnumuzun dibinde, Haliç'te, kalafat yerinin açıklarında bi yerde... Daha yeni kaptan olmuşum o sıralar, üçüncü kaptanlıktan ikinciliğe atlamışım; ikinci kaptan dedin mi geminin bütün yükü sırtındadır bilmiş ol. Her şey senden sorulur, sormayın yahu diyemezsin, derler ki, efendim sen de ikinci kaptan olmasaydın beyim, seni zorla getirip dikmedik ya güverteye ikinci kaptan diye, sorumluluğunu bil, ona göre.. Ne diyordum, daha yeni ikinciyim, gemide iş buluyorum. Yani senin anlayacağın, adamcağız sancak demirini kestirip denizin dibinde bırakmış, demirsiz komuş gemiyi. Dediler, Mehmet Kaptan falan gemide ikincilik boş, tam sana göre

iş.. Neyse uzatmıyalım, işverenle anlaşıp gemiyi teslim almak üzereyim.. Yazıhaneden diyorlar, senden önceki kaptan demiri kestirmişti diyorlar, sen bak piyasayı dolaş bir demir bul da alalım; demirsiz sefere çıkacak değiliz ya, sen ayağında tek kunduraylan sokağa çıkar mısın yani Ohannes Efendi, işte, onun gibi bir şey. O sıralar da gemi malzemesinin kıt olduğu sıralar, savaş canına okumuş piyasanın; demir madeni altın madeninden daha altın, daha pırlanta.. Bütün piyasa canı burnundan çıkmış geberik eşekten farksız, uyuz mu uyuz, demir tüccarı bütün gün kaşın babam dur hamam uyuzu, işler tornistan etmiş gitmiş bilmem itin bilmem neresine kaçmış, piyasada demiri Şerlok Holmes'in pertavsızıyla arasan bulamazsın; işte bu durumda gemiye bir demir ele geçirmem şartı şurtuyla kaptan oluyorum. Eh, tutunabilmek için işbilir olduğunu, becerdiğini, işinin adamı olduğunu göstermek zorundasın.

Bütün gün demir demir demir diye taban tepip, yorgun argın, denizciler kahvesine atıyorum kendimi. Ter topuğumdan çıkmış, çıkmış ama, elde demir falan yok, dediğim gibi, tüccarın kaşıntı günleri, suratım asılmış mı sana, kahve boğazımdan geçmiyor, yudumlar demir leblebi.. Hay demir vay demir; hani kaptanın demiri nerde kestirdiğini bilsem balıklama dalıp çıkaracağım demiri ha, o duruma girmişim, denizin dibine dek inip iki ellerimle kavradığım gibi demiri su yüzüne çıkaracağım, öyle bir kızmışım demirine de, denizine de, derinine de.. Hani o sırada biri gelip, Mehmet Kaptan aradığın demir bende var dese belki oynatırım ha, öyle geliyorum kendi kendime.. Kahvede nereye göz atsam demir görüyorum karşımda, gözlerimin önün-

den kara kara lekeler geçiyor, hep demir çapa biçiminde lekeler, kahrolası..

Derken böyle oturmuş kara kara düşünürken bir de bakıyorum Hızır Salim karşımda.. Hızır Salim kim mi diyorsun? Öyle ya, sen nerden bileceksin Hızır Salim'in kim olduğunu.. Bu Salim denen adam piyasada dolanıp durur, malın gözü bi herif.. Bi burnu var, köpek burnu mu desem, fare burnu mu desem, alınmadık kokuyu alır deyyus, av köpeklerine parmak ısırttıracak bir adam. Senin bir eksiğin mi var, falan bir şey mi arıyor, feşmekânın bir derdi mi var, ummadığın yerde rap karşısına çıkar adamın. Hızır gibi yetişir, derdini bi yoluna kor, komisyonunu alır, onunla geçinir gider, gününü gün eder, fazla da istemez ha, bir ekmek sigara parası, o kadar. Adına bundan ötürü Hızır Salim demişler, yani senin anlayacağın, Ohannes Efendi, Hızır Aleyhisselâm gibi yetişiyor da ondan.. Olmadık şeyden haberi vardır, gece uykusunda mı görür, gizli polisleri mi vardır dört bir bucağa saldığı, casus ekibi mi vardır, Abdülhamit hafiyesi midir nedir ne bileyim.. İşte böyle bir Hızır Salim, hızırına bi Salim, senin anlayacağın. Bir de bakıyorum işte, bu Hızır Salim öyle olduğu gibi karşımda değil mi? Bir de sırıtır ki deyyus; dertli olduğunu hemen anlar ha.. Birazdan karşısında nerdeyse elpençe divan durumuna düşeceğini bilir de ondan mı sırıtır ne bileyim. Ama, hiç bir zaman sömürmeye kalkmaz bak, neme gerek, doğruya doğru, istese iliğini çeker adamın ama, o yola gitmez. Düşün Ohannes Efendi, öyle bir durumdasın ki, nerdeyse demir için... hani sözgelişi söylüyorum, kusura kalmayasın, sen yabancı değilsin. İşte bi bakıyorum bu Salim karşıma dikilmiş, bir de gülmüyor mu.. Dü-

şün, öyle sıkılıyorum ki, hani öyle canım sıkılıyor, nerdeyse çocuk gibi oturup ağlıyacağım, bi de bu herif.. Öyle karşımda, ağzı kulaklarında, kahvedekilerden utanmasam fırlayıp ayağımın altına alacağım. Ulan deyyus, diyeceğim, tam da gülmenin sırasını buldun deyyus, güler misin ağlar mısın, vur Allah vur, ağzına, burnuna.. Ellerimlen, ayaklarımlan, kafamlan, gözümlen, nerem var nerem yok, her şeyimden veryansın etmek istiyorum deyyusa.. Ama nasıl hışımım biliyor musun, çünkü hiç aklıma gelmiyor artık bana merhem olacağı.. Öyle ya, dünyayı devirmişim demir demir diye de derdime çare bulan olmamış. Ben bunları şöyle bir bir kafamdan geçiredurayım, ha fırladım ha fırlayacağım yerimden gibiyim, derken, bu Salim denecek herif ne dese beğenirsin. Gülmekten de hiç vazgeçmemiş ha, umurunda değil senin ateş püskürmen, kılı kıpırdamıyor, hani tut sık boğazını ölüm ölüm öldür fare burunu.. Ne dese beğenirsin, herif sanki senin içinde, seni senden iyi biliyor. Bak ne diyor.

— Buluruz Mehmet Kaptan..

Aaa, bak bak, şu işe bak sen, çıldıracaz yahu, hani hep birden, bütün kahvedekiler de beraber, ne bileyim.. Bütün Galata çıldıracak be, demircisi, gemicisi, nesi var nesi yok; herif bütün İstanbul'u ayağa kaldıracak çıldırmaktan. Şöyle dönüp bi bakıyorum, gözlerimden yanardağ soluyor belli, görmeye görmüyorum ama, anlamak işten değil.

— Ulan deyyus, diyorum, ne bulursun, belânı mı?

Yine gülüyor, başını sallıyor gülerekten. Ne dersen de, hiç kızmaz. Kızdığı görülmemiş; benim ne söylediğimi duymazlıktan geliyor.

— Derdetme Mehmet Kaptan, buluruz.

Bulurmuşuz.

— Peki, diyorum, sen benim ne aradığımı biliyor musun, deyyus..

Ben kızdım mı deyyus derim, bilirler, aldırmaz, kızmazlar benim deyyus dememe. O da öyle. Gene de gülmeler ağız ağız; Hızır Salim gülüyor.

— Bilmez miyim, diyor, ben bilmezsem kim bilir, demir arıyorsun kaptan..

— Nereden biliyorsun?

— Ee, o kadarını sorma kaptan, meslek sırrıdır, ben gözünden anlarım adamın ne aradığını.

Meslek sırrıymış.

— Peki, diyorum, senin mesleğin ne, ne iş yaparsın sen?

Yine gülüyor Salim, öyle Hızır gibi gülüyor, Hızır Salim gibi.

— Bulucuyum, kaptan diyor, bana Bulucu Hızır Salim derler, bulunmaz bellenmiş şeyleri bulurum, kimde var böyle meslek, var mı benim gibi bi bulucu daha, varsa göster iki elinden öpeyim, bizim mesleğin okulu, defteri kalemi yok ama, kendi var. Öyle ismi var cismi yok meslek değil bizimkisi. Özbeöz Bulucu Hızır Salim demişler bize.

— Peki, diyorum, benim aradığım demiri nerden bulacaksın?

— Yoo, diyor, o kadar uzun boylu değil, meslek sırrı dedik kaptan, sırrımızı dışarı verelim de biz ekmeksiz mi kalalım ele güne karşı?.. Okadarını sorma artık. Demiri istiyorsan bulup getireyim, o kadar.

Olur iş değil.. Benim günlerle ardına düşüp elime geçiremediğim demiri, o sıralar altındandır bellenmiş çapayı demek bu alıp getirecek ha, bulacak..

— Peki, diyorum, ne isteyeceksin demire?

— Sen yabancı değilsin kaptan, diyor, verirsin bi şey işte, gırtlağını sıkacak değiliz ya..

Bak işte, enayi bi tarafı var deyyusun; diyorum ya,istese iliklerimi çeker alır o sıralarda; yazıhane de bunalmış zaten, ne isterlerse var,demiri al diye açıkkart vermişler elimize. Darlık bu, başka şeye benzemez, nerde bulursan, kaça bulursan alacaksın. Bu Hızır Salim böyle, eline geçen işi mi değerlendirmesini bilmiyor, yoksa gözü mü tok, anlıyamazsın, düşün, koca kalafat yerinin altını üstüne getirmişim demir demir diye, canımı burnumdan solumuşum, ne dese kabulüm, vereceğim, o durumdayım, istemesini bilmiyor deyyus, ne bileyim, belki de bilmek istemiyor.

— Ne demek yahu, diyorum, bana aradığım bir şeyi bulacaksın, ne istiyorsan söyle işte, biz de ona göre..

Çünkü, ne bileyim, piyasada her türlüsünü görmüşüz, bakarsın sonradan aklımızdan geçirmediğimiz rakamları sıralar karşımıza, birbirimize girmeyelim hani. İşi sağlama bağlıyalım diyorum içimden. Gülüyor Salim:

— Senin gemide iş alman bu demiri bulmana bağlı, değil mi kaptan, diyor, üzmem seni, sızdırmaya kalkmam, aldırma.. Ne istersen verirsin.

Allah Allah, demek bunu da biliyor, vay deyyus, diyorum içimden, ulan İngiliz casusu Lavrens midir bu herif nedir, röntgen makinesi midir de içimizi mi okuyor ne?.. Düşün.. Öyle bir demirin ardına düşmüşüm ki elime geçirdiğim anda beni işgüç sahibi edecek.. Bizim kaptanlığımıza falan aldıran yok, demir kimin elinde kaptan da o, paşa da.. Yani diyeceğim, bu Hızır Salim istese beni şimdi limon gibi sıkıp suyumu çıkarır, bir güzel içer su-

yumu.. İstese demir parasından ve komisyonundan öte benim yarım aylığa da göz koyabilir, nelerini gördük. Salim gene gülüyor öyle hınzırına..

— Ne verirsen verirsin işte, diyor, demiri yarın elinde bil.

Uzatmayalım, bir gün geçip geçmiyor, demiri gemiye yolluyorum, ardından ben de doğru yazıhaneye. Demir ne demek kuzum, kuş sütü kuş sütü o kıtlık günlerinde.. İşte böyle, nerdeyse kaptanlığı mız Bulucu Hızır Salim'in bulduğu demirin yüzü suyu hürmetine kaptanlık sayılıyor. Ne günler. Geminin başındaki o demir var ya, hani zincire takılı, işe bak sen, o demir bizi işe koyuyor yahu, olacak şey mi, böyle.. Hızır Salim'in bulduğu demir.. Şimdi senin arayıp da bulamadığın bir şey mi var, hemen Salim'e başvuracaksın, o ne yapar eder bulur aradığını, Hızır gibi yetişir. Nerde mi bulursun Salim'i? İşte bu zor.. Deyyus her şeyi, kuş sütünü bile arayıp bulur ama, sen arasın onu bulamazsın. Ama darda mısın, git otur denizciler kahvesine, bir çay ısmarla, birkaç yudum almış almamışsın Hızır gibi yetişmiş, gözlerinin içine içine bakıp o berbat gülümsemesiyle gülüyor, sanki derde düşmüş olmandan zevkleniyor deyyus. Gelir yanma, yaklaşır, şöyle bir bakar yukardan, buluruz, der, buluruz derdetme, şöyle bi de yukardan bakar ha; bana kalırsa işinin zevkini, bulucuğunun tadını tam o sırada çıkarıyor, seni öyle güç durumda yakaladığı sırada, yoksa para ardında koşmadığı belli, işinin, bulucuğunun zevkini başka tarafta arıyor, senin çaresizliğini suratına vurup sonra derdine çare olmak; zoru bu hergelenin. Para tutan adam olmadığı için ne dükkânı olur, ne depo, ne antreposu.. Öyle bir adam, yeni moda bir Hızır, nerde yatar nerde kal-

kar, yeri yurdu neresi, bilen eden yok.. Ama sen bi kıvranmaya gör, bir salmastra, bir valf, ne bileyim bir parça, bir yedek parça için, Bulucu hemen dikilir karşına dudaklarındaki o deli eden gülümsemeyle. Ama boş veremezsin, burun kıvıramazsın ki, kolay mı? Nerde öyle Bulucu, kolay geçer mi ele? Alaycı alaycı gülmesine ses edemezsin deyyusun..

Haliç'in bi yerinde, bi yerde, anasının körü bi kıyısının açığında, suyun dibinde, hani baktın mı görürsün suyun dibinde, Bulucu Hızır Salim'in denizaltı deposunu görürsün. Suyun dibinde, bir gemi için gerekli olan yedek parçalar, demirbaşlar; Bulucu eline geçirdiği yedek parçaları boyayıp boyayıp sallar suyun dibine, fena mı, kirasız antrepo, sualtı antreposu, yani Bulucu Hızır Salim'in deposu.. Adressiz, kirasız, tabelâ vergisiz, bekçisiz, kayıtsız kuyutsuz bir antrepo, tam sahibine göre; görünür görünmez, bir yerlerde duramaz, ele geçmez ama dara düştüğün anda rap diye karşına dikilen Bulucu Hızır Salim'e göre bir antrepo.. İnanılır gibi değil, değil mi Ohannes, ama böyle, lâftır ki edoorsun?

açıkta kalmanın sınırında

Mehmet Kaptan, yeni açılmış gazoz gibi köpürüyor, fışkırdı fışkıracak şişeden gibi, karşısında ayakta duran adama ne diyeceğini bilemiyor. Adam ortadan kısa boylu, yaşlıca, kulakları başındaki yün gemici başlığının kenarlarından fırlamış, yelken kulaklı bir adam.

— Senin ne suçun var, suç bende, suç bende ki senin gibi adamı güverte lostromosu yapmışım... Adına boşuna Eyüp dememişler ya.. Seni çalıştıran adamda Eyüp sabrı olmalı sersemliklerine dayanabilmek için, Hazret-i Eyüb'ü hatırlayıp da sabır çekelim diye vermişler bu adı sana.. Eyüp'müş.. Ulan insan geminin demir taradığını anlayamaz mı? Biz şöyle gözümüzü kapayıp bi rahat uyku çekmeyecek miyiz? Sizleri mi kollayalım, gemiyi mi kollayalım, kaç parça olayım istiyorsunuz?.. Ne olacak şimdi?.. Gidip gidip herifin teknesine bindirdiniz, bordadan içeri girdiniz. Şimdi ben ne derim yazıhanedekilere? Efendim, bilirsiniz gemilerin gözü geceleri görmez,

onun için bizim gemi de demirini tarayıp gitmiş eloğlunun teknesine bindirivermiş mi diyeyim? Öyle ya, gemiyi kendi başına bırakıp bindirtmek kolay, şimdi gel cevabını da ver bakalım? Ben evimde bir gece rahat uyku uyumayayım mı yahu, gözünüz mü kalıyor nedir? Yumurta tokuşturur gibi gemi tokuşturuyorsunuz denizin ortasında, fesuphanallah..

Yelken kulaklı adam suçlu suçlu bakıp, utanarak konuşuyor:

— Cece ruscar değişunce cemi demiri tarayip gitmiş bindurmiş..

Mehmet Kaptan içinden, dışından, her tarafından söver gibi, öyle.

— Tamaaam.. Kimin suçlu olduğunu hele bulabildik.. Sen sağ ben selâmet. Öyle ya, rüzgâr. Efendim, bu ne biçim rüzgâr bu, geceyarısı değişiveriyor. Böyle orospu gibi rüzgâr olur mu? Rüzgâr dediğin erkek olmalı, erkekliğini bilmeli, sen tut geceyarısı oyun bozanlık et, eh, bizim elimizden ne gelir, gemi de gider bindirir elbet, karnı yarılan geminin tamir parasını rüzgâr ödesin, bize ne.. Böyle rüzgârlık mı olur, ne yapalım, yel üfürdü su götürdü, gemi de tabiî gümmm.. Ha, böyle mi diyeyim yazıhanedekilere? Allahın rüzgârıyla biz mi uğraşacağız, biz ayakta uyurken öyle ters taraftan esmek olur mu, biraz bekleyemez miydi yani, hele bi uyanalım, ayılalım, gözümüzü oğuşturalım, esneyelim, gerinelim, kendimize gelelim.. Lâhavle.. Bu mesleğin sonu geldi, kaptanlık falan kalmadı artık, hangi kaptanlık, dadılık edeceksin dadılık, nerdeyse elinizden tutup su dökmeye de biz götüreceğiz sizi.. Lostromoymuş.. Eyüp'müş.. Yarından tezi yok koş Eyüb'e, kendine bir çukur kazdır, gir içine yat rahatına bak. De-

nizde gezmek nenize sizin, altınızdaki gemiyi dertli etmek için mi?..

Yelken kulaklı adamın kulakları düştükçe düşüyor, indirilmiş yelkenler gibi.

— Nasul oldi anlayamadum, ortaluk karanluk, birlanbir bindurunce anladum ki şey oldi..

Mehmet Kaptan öfkeli bir şaşkınlıkla bakıyor öyle tersine tersine.

— Yaa, demek bindirince bi şey olduğunu anladın.. Bu yaşta bu zekâ, hayretlere seza.. Resmini hemen gazetelere dağıtıp bastırmalı, altına da, gemi bindirince bir şey olduğunu anlayan lostromo diye de yazmalı.. Denizcilik tarihine geçersin be, dünyanın dört bucağından tebrik yağar, denizcilik konferanslarında gündeme alınırsın, ulan derler, olur şey değil, bi lostromo varmış, gemi bindirince bir şey olduğunu hemen anlıyormuş.. Ne uyanık denizciler var yahu.. Biz de denizci miyiz yani. Herifleri mesleklerine sövdürtürsün ha.. Bir de bakmışsın denizcilik müzesine bile giriyorsun.. Bana sorarsan aslında yerin orası ya, ama daha doğduğunda müzelik olmuşsun, şimdi değil.

— Uşaklara, ula koşun bakun dedum, bi şe oldi..

— Ee, onlar da koştu mu?

— Koştiler.. Ama ceç kalduk tabii, olan olmiş, bi de baktuk bodoslamadan yuklenmişuz cemiye.. O cavurun cemisi de, ne varidi oyle dibumuze sokulacak?

— Öyle ya, bu da doğru, haklısın.. Gâvurun gemisi işte, besmelesiz, aptestsiz, cenabetin gemisi, efendim, gelmiş dibimize girmiş; dinini şaşırmış adamın gemisinden hayır mı gelir, o da yolunu şaşıracak tabiî, ha, böyle mi diyeyim yazıhanede?

Mehmet Kaptan önündeki sigara paketiyle oynuyor sinirli sinirli, pakete sarılıp tam ezecek gibi olurken yeniden bırakıyor. Bir şey yapmış olmak için paketten bir sigara çekip çakmağı çakıyor, yakıyor sigarayı, derin bir nefes çekip dumanı soluyor.

— Bana bak..

— Buyur.

— Bu durumda seni tutmak isterler mi gemide bilmiyorum, çünkü sorumlu sendin gemide.. Demirli gemiyi çattıran adamı kimse istemez gemisinde, öyle mi?

Kulakları düşmüş, saçı sakalı ağarmış, gözleri, kalın sis ardında ışımaktan olmuş fenerler gibi bakan lostromo, derin bir göğüs geçiriyor; göğsünün kalkıp indiği kalın gemici ceketinin üstünden bile belli oluyor. Kalkıp inen göğüs söylüyor söyliyeceğini; bıçak geçirsen üzerinden ağzının açılacağı yok; bütün sözler, bütün savunmalar gerilemiş, ürkmüş, kıyıbucak sinmişler sinebildikleri yere. Lostromo — bütün gökkübbe sustu işte şimdi, ansızın böyle korkular indi mi yüreğe deniz dibinin sessizliği yüksel ki yerin bu yer değil.. Tersine dönen şemsiyeler gibi denizdibi yukarı gelmiş de lostromo şimdi inmiş deniz dibine kapatılmış gibi susmalara kalebend.

— Öyle değil mi, söyle.

Lostromo ayılıyor, ne de kötü ayrılmalar vardır geçer bir bir adamın gözleri önünden kadın, çoluk çocuk, bakkal, kasap ve daha sürüyle şey var elbet.. Ayılacak ne var sanki, denizdibi ne rahat, sessiz, yeşil, murad, kimse çıkmaz karşısına adamın, yalnız ve gemilerden kovulmak yok, batık bütün gemileri dolaşırsın bir bir, hepsi senin, karışanın görüşenin olmaz hem de batık gemi güvertesi yalnız senin, kaptan da sen, her şey de sen, ver emiri al

emiri yine kendi kendinden.. Çat çatabildiğince bütün öbür gemilere, vur-kır geçir denizlerin dibini.. Gemileri tok tokuştur, kır kırıştır birbirine. Denizdibi daha özgür denizlerin üstünden.. Lostromo ayılıyor kötü kötü ve bir ses ki dudağından yükselen, sanki denizdibinden yükselerek geliyor:

— Oyledur, ne diyeyim..

Mehmet Kaptan düşünüyor bir süre; yirmi yıldır lostromo Eyüp denen bu adam, yirmi yıldır yanımda, ufak tefek kusurları oldu hep, ben kapattım, bir de kuma oturmuşluk var bu geminin geçmişinde onu da ben kapattım, yine bir seferinde Eyüp idi vardiyada, sıyırtarak geçmişidik bir geminin yanından, onu da atlatmıştık.. Ama şimdi iş başka, bir başka gemi var ki zarar ziyan isteyecek durumda, bir de bunu kapatmak, işte o zor, hesap açık veriyor. Lostromo Eyüb'ü gözden çıkarmak gerek, kolay çıkar gözden aslında ama..

— Peçiy ben ne ederum bağa yol verilurse? Ben sana alişmişum.. Lostromo olali bu cemiden ayrilmamişumçi ben..

— Biliyorum, şimdiye dek hep beraber çalıştık.. Ama şimdi zor artık. Ne derler bilmiyorum.

— Belçim hiç ses etmezler.

— Belki ses etmezler mi? İyi iyi, etmezler. Sen tut bodoslamayı gâvurun gemisinin karnına sok, kimse bir şey demesin.

— Oldi bi kaza işte..

— Gözünüz açık olsa çatışma olur muydu?

— Bilmem çi.. Olmazidi belçi de. Sen istersen..

— Ne istersem?

— Bu gemide kalmami..

— Benim istememle ne olur? Gemi benim değil ki.

— Olmasın.. Eyüp'ten şiçayetum yok dersan..

— Bunun örtbas edilecek yeri yok ki be adam.. Şimdiye dek hadi aldırma dedik, insanlık hâlidir dedik, kusurunu kapattık. Ama bu gün gibi ortada. Geminin bordasını çürük kumaş gibi yırttınız..

— Bundan sonra çok dikketli oluruk.

— Ben de istemem senin gemiden ayrılmanı, yirmi yıldır burdasın, ama her şeyin bir sınırı var sonunda.. Bardakta su taştı mı..

— Sen iştersan..

— Ee?

— Sen iştersan beni çikarttirmazsın. Kaptansun da, senun sozun başkadur. Seni başka dinlerler.

— Beni başka dinlerler.. Dinlerlerse iyi güzel konuşayım.. Ama ya dinlemezlerse? Ne var sanki, başka gemiye geçmek çok güç bir şey mi sanki?

— Çok zordur benum içun.. Yaşlandum.. Genç adam olsam başka. Hem ben oyle değilum.

— Nasıl değilsin?

— Cemi cemi dolaşan adamlardan değilum.. Yer değiştirmek olmekten daha zor celur bana. Beni ayirursen yanindan, hepten dişariya kalurum.

Mehmet Kaptan başını sallayıp yürüyor kamaranın dibine, lumbozdan dışardaki geceye bakıyor. Bakıyor bir süre öyle; yıldızlar tek tek, millerce birbirinden ayrı yaşıyabiliyor da yine böyle pırıl pırıl yıldızlar. Yalnızlıklar çoğaldıkça göz ışığı sönen insan gibi değil yıldız, onların gözü hep parlıyor, yalnızlık komuyor ki yıldıza.. Dönüp yine geliyor, yerine oturuyor. Eyüp yine karşısında öyle; sönük fener gibi bakan gözler korkuların ardına saklanmış gerilemiş millerce öte, Eyüp'ten de gerilerden bakıyor çaresizlik korkusu çeken adam gözleri..

— Peki sen git, bir çaresine bakarım.

— Tutacak misun beni?

— Tamam dedim, git hadi.

Eyüp göğüs geçiriyor, öyle bir soluk, hani yirmi yıl öncesinden yola çıkmış şimdi gelmiş bu günlere dayanmış. Rahatlayan yalnız Eyüp değil. Mehmet Kaptan da koltuğun arkasına yaslanıyor öyle bir. Eli sigara paketine şimdi başka türlü gidiyor. Aynı el, aynı paket, ama öfke açık lumbozdan çıkıp havalara karışmış, dağılmış, öyle bir. Mehmet Kaptan bir rahatlık sigarası yakıyor.

direğin tepesinde bir adam

«Bak.. vay.. şu.. heey, heeeyyy be. ula.. deli herif.. ula Şukri.. ula in aşağı.. ula o direğin tepesinde.. ne işin var, ula aklını mı yedin de bitirdin, nasıl çıktın oraya, gâvur oğlu gâvur, o domuz, o hayvan, o cenabet.. İn aşağı sövdürtme bizi babanın mezaresine.. Dürzi...»

Mehmet Kaptan kollarını iki kısa kanat gibi vurmuş yanma, öteden bu yana top olmuş yuvarlanıp gelirken, gemiciler korkuyla susup geriliyorlar. Pruva direğinin tam dibinde kakılıyor Mehmet Kaptan, saplanıp kalıyor direğin dibinde. Başını arkaya şöyle bir attı mı ensesi kat kat oluyor önce, sonra da yokoluyor. Şimdi gözleri ta direğin tepesinde, gerçekten de adam var orda yahu direğin tepesinde, olur şey değil. Adam öyle direğin tepesinde ki, bulutlara karıştı karışacak, hani ruh olmuş da göklere mi karışmış ne.. Mehmet Kaptan deligöz olmuş çıkmış; gözlerini çıldırtıp bi yollamış direğin tepe-

sine.. Bir süre öyle.. Sonra yine indirip gözlerini, şöyle bir tarayarak, lostromo Eyüb'ü yakalıyor.

— Ne ulan bu? Ha.. Bu ne?

Lostromo Eyüp yalvar yakar, hani kediler sütü döker..

— Şukri.. Şukri'ye bi şe oldi.

— Ne olacak ulan Şükrü'ye? Ne olmuş? Ne var? Direğin tepesinde ne işi var o deyyusun?

— Ne bileyim? Sabah kalktuk bi de baktuk dideğun tepesinde.

— Geceden mi çıkmış?

— Herhal..

Mehmet Kaptan kakılıp kalmıyor artık, siniri bir tuttu mu, hani kafeste arslan vardır dolanır, işte öyle Mehmet Kaptan yerinde duramıyor. Sabah erken saatler. Duru deniz falan hep.. Esinti yok, enlem boylam hep sessizlik içinde. Ve gemi de demirli; kuzinadan yeni yeni duman tütüyor. Limanın açıkları. Mehmet Kaptan direğin tepesini kolluyor. Boynunda damarları bir gerilip:

— Şükrü.. Ulan.

— Buyur baba..

Ses amma da yukarlardan geliyor, o direğin tepesinde başka dünya, belli işte.

— Ulan Şükrü..

— Buyur baba..

— Ulan bi yanma gelirsem.. Şey.. Elbette ineceksin.. Bak o zaman. Seni ayağımın altına bi alayım da gör.

— Alırsın beybaba..

— Ezim ezim ezecem seni.

— Ezersin beybaba.

— Suyun çıkacak suyun.

Boyun damarları geriliyor daha bir.

— İn ulan aşağı.. Deyyus..
— Kusura bakma beybaba.
— Bana bak.
— Buyur beybaba.
— Hemen şimdi inersen bir şey yapmam. Bağışlarım.. Bak bunların önünde söylüyorum işte.

Mehmet Kaptan sesini daha bir yükseltiyor. Yırta yırta sessizlik perdesini:

— Son defa söylüyorum. İnecek misin ordan, inmeyecek misin?
— İnecem ama..
— Aması ne?
— Korku..
— Çıkarken aklın nerdeydi? Tırmanmağa korkmadın da..

— Gün yeni ağarıyordu beybaba.. Alacakaranlıkta korkmuyor adam. Zaten uykuluydum tırmanırken..
— Neydin ne?

Gemici Şükrü sesini daha bir yükseltiyor, aşağı doğru yükseltiyor:

— Uykuluydum, beybaba.
— Şimdi iyi uyandın işte. Hadi in bakalım.
— Beybaba..
— Ne var?
— İnersem beni ezer misin?
— İnersen ezmem. İnmezsen ezerim.
— İnmezsem nasıl ezersin beybaba? Ben nerdeyim baksana..

— Ulan deyyus.. Benimle pazarlık mı ediyorsun hayvan herif. Seni nerde bulursam orda ezerim. Cehennemin dibinde de ezerim seni, yedi kat gökte de ezerim, her yerde de ezerim...

— Korkuyorum beybaba.. Küçücük görüyorum hepinizi..

— Ne?

— Nokta gibisiniz.. Kusura bakma beybaba.. Seni de nokta görüyorum..

— Hele sen bi in.. Hele bi in.. Hele..

— Çare yok.. Aklıma koduğum şeyi yapacam beybaba.. Korksam da yapacam.

— Tamam öyleyse, in hadi..

— İnmek değil beybaba.

Mehmet Kaptan ha çıldırdı çıldıracak. Haykırıyor:

— Ulan deyyus, inmek değil de ne ulan? Biz mi çıkıp indirecez seni ordan? Çıktığın gibi inersin.

— Atlıyacam..

— Nee? Ne dedin ulan?

— Atlıyacam beybaba, çare yok.

Mehmet Kaptan telâşlanıyor birden. Sararıyor.

— Deli misin be? Ordan güverteye atlanır mı? Parçanı bulamayız.

— Güverteye değil beybaba.

— Ya nereye?

— Denize..

— Denize mi?

— Denize beybaba..

— Bana bak.

— Buyur beybaba..

— Denize atlamayı falan bırak. Korkma.. Yavaş yavaş inersin.. Nasıl çıktınsa öyle.

— Ben denize atlamak için çıktım.

— Denize mi?

— Denize.. Dedem öyle yaparmış.

— Hangi deden?

— Aksakallı bi dedem varmış.

— Ee?
— Motorun direğine tırmanırmış, tepesine..
— Ee?
— Ordan balıklama suya.
— Sonra?
— Teknenin altından geçip..
— Ee?
— Öbür taraftan su üstüne çıkarmış.
— Eee, ne olacak?
— Hem de yetmiş yaşındaymış. Beybaba..
— Ne var?
— Duydun mu? Yetmiş yaşında.. Beybaba..
— Ne var?
— Dedemin torunuyum ben..
— Ulan Şükrü..
— Buyur beybaba.
— Şimdi başlatma dedenden.. Dedenin zamanında yenen ekmek ekmekti, süt süt idi o zaman. Bana bak..

— Buyur beybaba..
— Bugün yediğin ekmekle iskemleden aşağı atlayabilirsen öp de başına koy..

— Şimdi burdan..
— Ne ordan?
— Bi dalıcam..
— Ulan sakın..
— Daldığım gibi..
— Sakın ulan..
— Geminin altından geçip..
— Ulan..
— Öbür taraftan..
— Sakın..
— Suyun üstüne..

Mehmet Kaptan şimdi dikmiş gözlerini Eyüb'e, kuru kuru bakıyor.

— Şehirlinin itinden gemici olur muymuş? İşte böyle başını belâya sokar adamın. Dedesi denizciymiş de bilmem neymiş de.. Ya babası? Babası neyin nesi kim bile? Frengi mi, illetli mi, ayyaş mıdır ne bilirsin? Genelev sokağına demirlemiş adamın oğlundan ne hır gelir? Günün birinde zıvanadan çıkar, direğin tepesini boylar işte.. Başımızı belâya sokmadan düşüp geberse kimin umurunda.. Bi it eksilmiş yeryüzünden ne bayram.. Ama gelir sorarlar adama.. Derler, kaptan sen öyle bakalım derler, bu it neden öldü? Ha.. Neden kaldırıp attı kendini direğin tepesinden bu itcağız? Yoksa işten mi bıktırdın zavallı iti kaptan? Ha, kaptan, hadi, söyle bakalım.. Sen olsan ne dersin, ne cevap verirsin?

Eyüp gözlerini yere dikip bir iki düşünüyor.

— Derumçi..

— Ne dersin?

— Derum.. Dedesunlen yariş ederiçen düşti da öldi..

— Ulan direğin tepesinde dedeyle yarış olur mu? Kim inanır? Şükrüü..

— Buyur baba.

— Bak.. Bunların önünde söylüyorum yine.. Bizi uğraştırmaz da inersen aşağı, avans istediğin zaman avans veririm, izin istediğin zaman izin.

— Baba..

— Ne var?

— Sen onu esirgemezsin ki zaten, her zaman veriyorsun.

— Ulan beni kızdırdın mı tokat da atmam, dövmem seni..

— Sen haksız vurmazsın ki beybaba.. İnmek için başka şartım var benim..

Mehmet Kaptanın sevinçten gözleri bir açılıyor, öyle bir.

— «Şükrü iyi denizcidir» diye bağırsın Eyüp Reis. Bütün gemi duysun ama, bütün gemidekiler.

Mehmet Kaptan yanındaki Eyüp'den yana şöyle bir dönüyor; hafiften:

— Duydun mu ne istiyor? Bağır hadi, bağır insin.

Eyüp kısıp gözlerini yukarıya bir bakıyor, sonra yine Mehmet Kaptana:

— Bağurmam.

— Ne dedin? Ulan deli misin nesin sen? Bir de sen mi başımıza?

— Ben bağurmam.

— Neden bağırmaz mışsın?

— İyi değildir ondan.. İşinun eri değil.

Mehmet Kaptan fısıldıyor kulağına:

— Sen bir bağır ziyanı yok. İnanarak bağırma; insin aşağı diye.. Düşüp hepimizi dertlere düşürecek. Düşüp geberecek be..

— Ceberursa cebersun.. Kurtuluruk durziden..

— Ulan sizin topunuzu.. Deyyusun oğulları. Gemiyi bağlayıp tounuzu fırlatmazsam dışarı.. Yıkılın gidin ulan, defolun gidin hadi.. Gözüm görmesin sizi.. Ben size gösteririm.

Şükrü yukarıdan sesini yükseltiyor:

— Eyüp Reis, bağır hadi, kaptan baba bekliyor bak, yoksa atlıyorum denize..

Lostromo Eyüp şimdi güverteden sesleniyor:

— Bilsem can verecoğum bağurmam.. Deden iyi denizciydi, bir tane.. Ama sen, sen babanun oğlisun, bi işe yaramazsun.. Çertenek.

Şükrü'nün sesi şimdi uzaklardan büyüyerek gelen bir ses ki öyle; kararlı..

— Benden günah gitti artık. Atlıyorum beybaba..

Bütün güvertedekiler; Mhemet Kaptan, Eyüp Reis ve öteki gemiciler, başlar bir bir arkaya, gözler bütün bakışları direğin tepesine mıhlıyor. Güneş daha yükselmemiş öyle pek, ama yine bir aydınlık ki yukarılar hani bir aydınlık, mavi beyaz bulutlar ve Mehmet Kaptan gözleri kamaşarak bakıyor. Yukarıda, direğin ta tepesinde bir hareket mi ne direkten ayrılan bir karaltı mı yoksa, gözler ne de kamaşıyor.

kara bir şey denizde

Derken işte.. hani ne diyordum. bir de bakıyorum bizim Eyüp filikadan el kol edip duruyor. Biz zaten filikayı indirirken yol kesmişiz, durmuşuz gibi birşey. Filikada Eyüp'le Ayı var. Ayı kürekte, Eyüp de filikanın küpeştesine abanıp o koskocaman şeye bakıp duruyor, bir yandan da işte el kol ediyor bize. Koskocaman yuvarlak şey ama, ne şey.. Denizin üzerinde bir o yana bir bu yana salınıp duruyor, çıkıp iniyor boyuna.. Güneş vurdu mu da ıslak sırtına, kapkara parlatıyor sırtını. Öyle bir aşağı bir yukarı hababam.. Megafonu alıp elime; ağzıma dayıyorum.

— Eyüüp! diye boşalıyorum açık denize doğru, Eyüp o neymiş o?

Aslında bilmiyor muyum ne olduğunu sanki, bilmez olur muyum, daha ilk bakışta anlamışım, ama işte.. Ne kadar bilmesem o kadar iyi, yani bilemeyeceğim süreyle bilmeyeyim daha iyi. Yoksa belli işte yusyuvarlak, memeleri falan olduğu gibi

görünüyor, kapkara, ıslak.. Nerden kopup gelmiş kimbilir? Dünya Savaşı da biteli çok olmamış ki o sıralarda. Olmuş olmuş sekiz ay olmuş, bilmedin bir yıl...

— Eyüüp! diye bağrıyorum yine, Eyüüp!...

Hızır işin alayında hınzır. Aldırdığı yok. Ne aldırsın, yaşını başını almış zaten. Tutup bütün gemiyi hepimizle birlikte, hani takım taklavat, yirmi, yirmi beş kişiyle birlikte, havaya uçurmuşuz elele verip, Hızır'a ne. Süvari değil ki gocunsun, ne bileyim, bana öyle gelir ki, adam son nefesini verirken bile, ah benim yüzümden oldu bu iş, sorumlu bendim der de başka bir şey diyemez, onca adamı uçurmuşsun havaya, kolay mı?

— Eyüüp! diye bağırıyorum, ulan ne yapıyorsunuz? Gördün gördün işte, dönsenize.. Ne olduğunu anlayamadın mı o zıkkımın?

Eyüp sallanan filikada zor ayakta duruyor, iki büklüm olmuş düşmemek için, kendi kendisini teraziye vurmuş tartıyor. Bir yandan da tek elini ağzına dayamış, gazel atar gibi, hani tam da sırası... Bir bağırıyor ha:

— Mayindur.. Mayiin!..

— Sus ulan, diyorum, bağırma öyle, patlatırsın. Patlar be.. Ulan...

Eyüp gazele devam:

— Mayin bu.. mayin!..

— Mayınsa bırak da gel, sokulmayın yanma.

— Böyle bırakmak olmaz. Bırakılır mı böyle başıboş?

— Ya nasıl bırakılır, mayın bu be?

— Memesinden yakalarsam..

— Memesine. Ulan sakın, tutma memesini sakın..

— Memesini..

— Deli misin be? Memesi tutulur mu?

— Dibinden tutulursa bir şey olmaz.

— Ya dibinden tutamaz da tepesine dokunursan?

— Uçaruk havaya.. Belçim idur kör mayin..

— Belkiylen olur mu be? Mayının belkisi olur mu?

Yüreğim ağzıma öyle yakın bir yerde ki, hani nasıl diyeyim, az kalmış ağzıma gelmesine. Deniz de bir çırpıntılı o gün, inadına.. Japon tuzağı gibi bir deniz. Şu herifleri mayından nasıl uzaklaştırsam diye oturup kendimi yiyeceğim nerdeyse.

— Ayıı..

Filikadan Ayı'nın sesi geliyor.

— Buyuur.

— Bak kürekte sensin karışmam, uzak dur o mayından, yaklaşma..

— Evelallah korkma baba.

Birden aklıma geliyor. Öyle ya.. Bizim çarkçıbaşı deniz subaylığından emekli ya. Anlarsa o anlar mayından diyorum kendi kendime. Mayın nedir, ne değildir biz ne bilelim. Hızır Kaptan'a dönüyorum:

— Hızır, diyorum, Hızır..

Hızır sakin, ağır ağır benden yana dönüyor, öyle de ağırdan alıyor ki mübarek, sanki burnumuzun dibindeki mayın değil, hikâye..

— Ne var?

— Çarkçıbaşıyı çağır çabuk, söyle davlumbaza çıksın. Sallanmasın ama, süvari çağırıyor de..

Hızır ağır ağır uzaklaşıyor. Aradan bir iki dakika geçiyor, ama ne geçmek, dakka değil yıl sanki..

Çarkçıbaşı davlumbazda görünüyor, ardında da yine Hızır.

— Buyurun süvari bey, beni çağırtmışsınız?

— Çarkçıbaşı..

— Efendim.

— Sen mayından anlarsın herhalde.

— Mayından mı?

— Mayın var ya mayın, patlar hani?..

— Mayın.. Anlamaz olur muyum süvari bey? Biz eskiden mayın..

— Eskiyi bırak şimdi.. Bak karşıda.. Filikanın berisinde duruyor.

Çarkçıbaşı gözlerini iyice bir kısıyor, görmek için bir hayli zorlanıyor, öyle belli ki.. Güneş gözlerini kamaştırıyor.

— Gördün mü?

— Tamam, gördüm şimdi, demin görememiştim, evet, mayın..

— Ee?

— Nasıl ee?

— Patlar mı?

— Patlatılırsa patlar.

— Patlatılmazsa?

— O zaman patlamaz.

— Yaa..

— Evet.

— Peki nasıl patlar patlarsa?

— Efendim.. şu, afedersiniz, memelerini görüyor musunuz memelerini?..

— Görmez olur muyum?

— İşte o memelere sertçe dokunulursa, memenin tepesine, tepedeki cam kırılır, içeri su dolar, devre tamamlanır, patlayıcı madde tutuşur..

— Vay canına, demek memenin tepesine doku-

nuldu mu ceryan geçmiş gibi oluyor. Tıpkı.. Vay..

Megafonu alıp elime, bir bağırıyorum ki ha:

— Eyüüp!..

— Buyur.

— Gemiye dönün artık.. Tamam artık dönün hadi.

— Yakından görmeyim mi memesini mayinun?

— Olmaz.. Başıma iş açarsın durup dururken.. Kürekleri uzak tutun, gelin hadi.

— Başüstüne..

Ayı küreklere asılıyor bize doğru. Mayın filikanın ötesinde, kalıyor. Bata çıka yine öyle denizin üzerinde.. Kaygan sırtlı bir fok gibi..

Hızır bana dönüyor:

— Böyle bırakmak da olmaz ki..

— Ee ne yapalım peki?

— Zararsız hale sokulmalı herhalde..

— Çarkçıbaşı ne dedi duymadın mı? Camını bir kırdık mı parçamızı bulamazlar bir daha.

— Burada başıboş bırakıp da gidersek bu serseri mayını...

— Ee, ne olmuş?

Hızır gözlerini dikip yüzüme bir bakıyor:

— Ne bileyim?.. Belki geçen gemi olur aynı rota üzerinden.. Belki hemen bu gece.. Belki yolcu gemisi.. Karanlıkta göremezler.

Benim de düşündüğüm şey bu aslında ama, Hızır'ın ağzından açıklanıyor şimdi. Belki yolcu gemisi.. Uykuda çocuklar geliyor gözlerimin önüne.. Bu mayını böyle başıboş komak.. Hemen ardımızdan gelen bir gemi belki.. Mayın karşıda hâlâ, bir batıp bir çıkıyor.. Kapkara bir tehdit gibi.. Eyüp'le Ayı artık gemiye yanaşmışlar. Uşaklar filikayı çekmeğe başlıyorlar. Kararı vermek artık yalnız bana kalı-

yor. Elimde olmayarak sağ elime kayıyor bakışlarım. Küpeştenin üzerinde sağ elim. Küpeşteden ayrılıp, makine dairesine tam yol ileri emrini ulaştırdığında bu el, mayını gerilerde bırakmış olacağız. Kararı vermek bana.. Peki ama hangi kararı vermek? Elimizden ne gelir? Hızır'a dönüyorum:

— Kimse başkası için kendini bile bile kolay atmaz ölüme.. Kimi tehlikeye atarsın, Eyüp'ü mü, Ayı'yı mı, yoksa kendi kendini mi? Elimizden ne gelir? Mayını zararsız hale komak, üzerine oturup patlatmak demek.. Başka yolu var mı ki? Hem bu mayın belki de kör bir mayın üstelik. Onu da bilmiyoruz.

— Üzerine oturup patlatacak değiliz.

— Ya ne yaparız peki?

Hızır bir an duruyor, yüzüme bir bakıyor kuşkulu:

— Memelerin dibine ince halat bağlayıp yedeğimize alsak..

— Yol boyunca ölüm yanıbaşımızda.. Yirmi beş adam var bu gemide.. Çoluk çocuk sahibi. Onları tehlikeye atamam. Hem yedeğe almakla iş olup bitiyor mu? Hadi aldık yedeğe.. Nereye götüreceksin koskocaman mayını? Varma limanına mı?

Hızır yine yüzüme bakıyor:

— Liman açıklarında demirleyip haber salarız. Limandan gelip çaresine bakarlar.

— İşe bak sen.. Şaka eder gibi başladık, hani yolda eğleniyoruz gibi.. Başımız derde giriyor şimdi. Ya görmeseydik?.. Oyle ya, uçsuz bucaksız deniz.. Karşımıza çıkması bir raslantı.. Görmeyebilirdik de.

Bu Hızır da yüzüme bakıyor hep.

— Ama gördük. Doğrusu yedeğe almak olur. Paraketa gibi ardımızdan sürüklensin dursun da.

Fazla düşünemiyorum, ne olursa olsun artık. Filikayı çekmeğe koyulan uşaklara dönüp bağırıyorum.

— Filikayı mayna edin, mayna filika!..

Filika yenibaştan, içinde Eyüb'üyle ve de Ayı'sıyla birden, suya doğru iniyor. Bir iki saniye sonra, denize oturuyor yeniden. Eğilip aşağı baktığımda Eyüp'le Ayı'nın şaşırmış yüzlerini görüyorum, o kadar. Bağırıyorum:

— Eyüp!.. İnce halat var mı filikada? Ama uzunca?..

Ayı önden atılıyor:

— Var baba..

— Mayını yedeğe alacağız..

Önce bir sessizlik oluyor ama nasıl sessizlik.. Bıçak inmiş gibi deniz üstüne, bir bıçak.. Derken, Eyüp bereket - bereket konuşuyor:

— Başüstüne.. Aluruk.

Sonra kendi sesimi duyuyorum bir garip, ben konuşmuyorum da benim yerime başkası konuşuyormuş gibi, kulağıma öyle bir ses geliyor.

— Memelerin dibinden sıkıca bağlarsınız, sonra da yavaş yavaş koyuverin halatı..

Ayı küreklere sarılıyor yeniden, filika o kapkara ıslak şeye doğru ileri atılırken, Eyüp'ün ince halatı elden geçirdiğini görüyorum. Halat hazırlanıyor. İşte geçiyor bir hayli zaman ne kadar, kestirmesi kolay değil elbette. Böyle anlarda dakikalar birbirine yapışır, ağdalı gibidirler, birbirinden ayrılamaz, ayaklar balçığa gömülmüş de ayrılmıyor gibidir, adım atamayan dakikalar öyle.. Sonra bir an geliyor, davlumbazdan baktık mı, filikanın mayına rampa ettiğini görüyoruz. Derken Eyüp doğruluyor, halatın ucu elinde, filikanın küpeştesinden sarkıp ma-

yına doğru uzanıyor. Bir mayın bir filika, bir mayın bir filika.. Sırayla batıp çıkmak.. Önce mayın yükseliyor, derken o alçaldı mı, filika yükseliyor, filika alçalırken mayın yükseliyor yeniden. Kanın yanaklarımdan nasıl çekildiğini bütün vücudumda duyuyorum, hani bütün vücudumla duyuyorum, bütün organlarımla.. Çünkü Eyüp şimdi.. Eyüp elindeki halatla.. mayının omuzuna abanmış, mayınla omuz omuza.. Bir süre öyle durup, mayının memelerini gözden geçiriyor, sessizlik.. Sessizlik büyüdükçe büyüyor, kulaklarımız sağır olacak sessizlikten. Sessizlik patlatacak kulaklarımızın zarını bir bir.. Derken Eyüp, elini mayının omuzuna dayayarak doğruluyor şöyle bir. Başını bizden yana döndürdüğünü görüyoruz.

— Süvari beey!..

— Ne var? diye bağıran biri var aramızda, ben miyim, belki benim.

— Bu mayinun memeleri..

— Ne olmuş?

— Memeleri boşalmiş.

— Boşalmış da ne demek?

— İçerleri boştur yani, ağuzları açiktur, böyle meme olur mi?

Dönüp çarkçıbaşıya bakıyorum.

— Bir sorun süravi bey, meme ağızları kapalı değil miymiş? İyi baksın.

— Eyüüüüp!..

— Buyuur..

— İyi bak, meme ağızları kapalı değil mi?

— Dedum ya.. Heppisi de açiktur.

Çarkçıbaşı gülümseyip bana dönüyor:

— Geçmiş olsun süvari bey, kör mayın. Tehlike yok.

Birdenbire, bir hafiflik içimde, bir sevinç, ama nasıl bir...

— Eyüüp!.. Bırak mayını da gel, meme açıksa kör mayındır, zararsız.

Eyüp'ün sesi geliyor uzaktan dalgalanarak:

— Bu ne biçim mayin bu.. Memeleri boşalmiş.. Süt vermez kısır inek.

Sırtımdan başaşağı, soğuk bir ter iniyor.

canı huyunun altında tekel hamza 'nın

— Ulan it, deyyus, diye gürlüyor Mehmet kaptan, bu sefer üzerinde sigara bulursam pezevenk, ulan bir izmarit çıksın üzerinde deyyus, ben sana yapacağımı bilirim. Sizin gibi itlerin yüzünden başımı derde sokamam ben, dışarı sigara çıkarmak yok, açılmış bir paket, o kadar, o da kendiniz için.. Üç paket sigara satıp da apartman mı kuracaksınız, it oğlu itler.. İlle sigara satmak istiyorsan defol Tekel bayiliği yap, gemide işin ne?

Ağzı köpürüp de dudaklarının kenarında ak tükürükler belirince Mehmet Kaptan susuyor, küfürün, bağırıp çağırmanın dozu şimdilik tamam, ara...

Hamza günahsız, boynunu büküyor, sanki yılların Tekel deposu o değil de başkası. Sağ gözü seyiriyor yine, durup önüne bakıyor, iki ayağı burun buruna vermiş utancından, beş yaşında çocuk.. Yıllar yılı yıllanmış koca Tekel deposu, Maltepe siga-

ra fabrikası, Cibali rejisi koca altmışlık Hamza küçülüyor küçülüyor, mikrop kadar bir şey oluyor Mehmet Kaptanın karşısında.

— Olur beybaba.

Mehmet Kaptanın dili, ağzının sancak iskele köpüklerini bir vuruşta silip temizliyor.

— Ne olur?

— Bir daha yapmam.

— Bir daha yapmazmış, bir daha yapmazmış, ulan bu kaçınşı söz.. Enayilik bendeki sizin gibi itlerin kolundan tuttuğum gibi. Hani ne derler kolundan tuttuğum gibi götüne bir tekme, yallah gemiden dışarı git ne hâlin varsa gör, aç geber, tok geber, kime ne.. Ha iyi mi olur?

Hamza, kolları iki yanından aşağı kaşı gözü aşağı aşağı, sağ gözü seyirtili burnunu çekiyor sinirli.

— İyi olmaz beybaba.

— İyi olmaz da ne olur?

— Fena olur.

— Fena olur ya, elbet fena olur. Peki senin üzerinden dünyanın sigarası çıktı mı gâvurun gümrüğünde ne olur? Ha.. O iyi mi olur? Kim bunların sorumlusu bu adamların, bu itlerin bu köpeklerin? Öyle mi derler? Yaa, demek böyle derler. Buyurun Kaptan Mehmet efendi, buyurun cenaze namazına bakalım. Bir gemicinin üzerinden şu kadar, şu kadar, şu kadar sigara çıktı, gümrüksüz, kaçak.. Gümrüksüz, köpek, kaçak, it herif... İyi mi olur?

— İyi olur.

— Nee, iyi mi olur?

— Şey, fena olur beybaba, fena olur.

— Fena olur ya, elbette fena olur, nasıl da biliyor fena olacağını..

Mehmet Kaptan kaptırmış kendini öfkeye, hababam soluyor, burnundan ağzından.. Hangi resimde, nerede, bir kitapta, bir ansiklopedide mi nerdeyse, bir bizon resmi var burnundan soluğu tüten, burnundan soluğunun dumanları çıkan. İşte Mehmet Kaptan öyle soluyor, o bizon gibi, yalnız dumanı tütmüyor. Bir o eksik.

— Sen git bana lostromoyu çağır bakayım, çabuk ol.

— Başüstüne beybaba.

Tekel Hamza, bir iki göz seyirttikten sonra şöyle bir iki adım tornistan edip geri dönüyor, bir iki de yalpalayıp kapıdan çıkıyor. Biraz sonra yanında kocaman bir adamla geri dönüyor. Lostromo bu, makine lostromosu.. İri bir çınarı getirip geminin ortasına dikmişsin gibi bir adam. Gözleri alabildiğine gerilere kaçmış, kıpkırmızı bir suratın ortasında iki mavi nazar boncuğu gibi gözleri, iki gözün arasından da bir deniz kuşunun, bir martı ya da albartrosun gagası fırlamış burun yerine.

— Buyur süvari bey..

— Bu adamı tanıyor musun?

Lostromonun boncuk mavisi gözleri şaşkın şaşkın bakıyor.

— Tanıyorum süvari bey, Hamza..

— Hamza ama, nasıl Hamza, onu söyle..

— Tekel Hamza.

— Tamam, Tekel Hamza.. Şimdi söyle bakalım, sigara aldı mı yanına bu sefer, çok aldı mı?

— Bilmiyorum süvari bey, ben görmedim.

Lostromo yan gözle Hamza'ya bakıyor var mı gibilerden. Hamza iki elini yanlara doğru açıp boş işareti yapıyor, cepleri boş, elleri boşmuş gibi.

— Bu ite dikkat edeceksin, bir halt karıştırdı-

ğını duymayayım yine, ikinizin de çözerim palamarını, elin gemisinde sabah akşam fasulyaya yatar da acınızdan geberirsiniz.

— Başüstüne süvari bey.

— Ha, başüstüne dedin de aklıma geldi.. Başaltını iyice ara tara, bak bir şey saklamış olmasın, sigara bulursan al getir, kilit vuralım.

— Başüstü...

— Başüstünü değil ulan, başaltını dedik, kör müsün? Sağır herif.. Hadi sen işinin başına, fayrap.. Yok yok, sen değil, sen kal, seninle işim bitmedi daha.

Lostromonun ardından yürüyeceği sırada Hamza kalıyor olduğu yerde, öyle durup ahret melekleri gibi günahsız bakıyor, gözleri el değmemiş kız gözü gibi, yuvarlak yuvarlak, kıpırtısınız, dümdüz bakıyor.

— Şöyle daha yaklaş bakayım, yakma gel yakına, daha yaklaş..

Tekel Hamza küçücük adımlarını yarımşar yarımşar atıp yakma geliyor. Kaptanın tam karşısında duruyor.

— Bak bana bakayım, gözümün içine bak.. Nerde sigaralar, nereye sakladın?

— Sakladığım falan yok beybaba, sigara yok.. Almadım sigara falan.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Doğru söylüyorum.

— Demek sigara almadın.

— Almadım beybaba.

— Ya arar da bulursam.. O zaman kolundan tuttuğum gibi, ha, götüne'de tekmeyi bastığım gibi, ha, yallah avtbord, nasıl, iyi mi olur?

— ...

— Ne sustun ulan, iyi olmaz desene..

— İyi olmaz beybaba.

— İyi olmazmış.. Elbette iyi olmaz, ya ne olacaktı? İyi mi olacaktı? Adın Tekel'e çıkmış, kim çeker senin derdini, kaptanın işi gücü yok da senin ardına mı düşecek şunu mu kaçırdı, bunu mu kaçırdı diye, sigaraları hangi cehennemin dibine soktu diye.. Bak bak, - iki bileğini yanyana uzatıp kelepçe işareti yapıyor - sonunda bu bile gelir adamın başına. Neden, kimin yüzünden? Geminin ateşçisi Hamza beyefendinin yüzünden, hah.. İyi olmazmış, iyi olmazmış.. Ha, ne yaptın sigaraları, hangi deliğe soktun? Sintineye mi, başaltına mı? Konuş bakalım, söyle..

— Yok beybaba, sigara yok, almıyorum artık, ölüsünü öpeyim.

— Ölüsünü mü öpeceksin, kimin ölüsünü? Senin kimsen var mı ki, öpülecek ölün var mıki, deyyus, ne biçim yemin bu, böyle yemin mi olur? Ölüsünü öpermiş, kimin ölüsünü, sigaraların ölüsünü mü?

— Yok beybaba, öyle söyledim işte, söz gelişi, kimim kimsem yok bilirsin.

Mehmet Kaptan duruyor burada, bir süre konuşmuyor, gidip bir sigara alıyor masanın üzerinden, kibriti çakıp yakıyor sigarayı, derin bir nefes çekiyor. Üflediği öfke dumanını lumboz dışındaki hava akımı çabucak çekip alıyor dışarı; incecik tül gibi mavi bir duman süzülüp gidiyor lumbozdan..

— Gözyaşına bakmam, Allah yarattı demem bilmiş olasın. Gemide istersen böyle tonlan iç zıbar, istersen tütün ek sintineye.. Ama dışarı sigarayla çıkmak yok, gâvurun önünden elin boş geçeceksin, tamam mı?

Hamza başını sallıyor tamam gibilerden, kupkuzu..

— Hadi şimdi git artık, git de bana lostromoyu gönder yine, senin işin tamam.

Hamza yüzgeri ediyor, yarımşar yarımşar adımlarla kapıdan çıkıyor.

Bir iki dakika sonra makine lostromosu yeniden görünüyor kapının önünde, ayağını eşikten içeri atıp gelip Mehmet Kaptanın önünde duruyor.

— Buyur süvari bey, beni çağırtmışsın.

— Hamza'ya dikat et, başaltını ara tara dedim ya, ararsan da fazla karıştırma bırak. Ne yapıp edip kaçıracak yine bilirim, canı huyunun altındadır deyyusun, varmamalı üzerine..

Bir süre susuyor Mehmet Kaptan, düşünüyor, sonra gözlerini lostromonun boncuk mavisi gözlerine dikip konuşuyor rahatlamış:

— O it gibi külhan yakan bir ateşçi görmedim ben bu meslekte..

külhanların önünde

Cehennem arada bir görünüyor; kalın ağır demir kapak açılıp da içeri kömür sürüldükçe.. Külhanlardaki ateşin yalımı çıkacak delik buldu mu bir soluyor, şöyle bir yükleniyor ileri kocaman, kalın bir dil gibi, yalıyor.. Kızgın köpek dili, köpek.. Kudurmuş köpek bu ateş, dili var, canlı.. Yalıyor, erimiş ateş salyalı köpek, kuduz köpek salyası, Hamza'nın suratı bu yaladığın, yıllar yılı.. Tekel korkmaz cehennemden, cehennemi cennet etmiş kendine Tekel Hamza. Hani ne demiş?: «Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner.» Hamza mı demiş bunu, ateşçi Tekel Hamza mı tekerlemiş?

Hamza, külhanların önünde bir durmuş, şöyle bir durmuş, şöyle bir durup bakmış külhanlardan savrulan cehenneme, demiş diyeceğini.. Küreğini tepeleme doldurup sallamış, ulan, demiş, ulan Dante, sen kim oluyorsun, sen gemilerde ateşçilik ettin mi ki? Sen bir geminin külhanları önünde kürek salladın mı ki cehennemi anlatırsın, sen ne bi-

lirsin cehennemin ne olduğunu, kaç yıllık ateşçisin ki sen, tıfıl Dante.. Cehennemi anlatabilmek için külhanın önünde eskimelisin böyle benim gibi, ateş yalımı ağzından girmeli, cehennemi burnundan solumalısın ki ben sana Dante diyeyim. İlâhi Dante, ilâhi, komedi seninki benim cehennemin yanında, bak gör, bak da cehennem gör Dante, gözlerin cehennem görsün.

Hamza bir kürek vuruşta açıyor külhanın kapağını, al gözüm seyreyle, ta kendisi, cehennem.. Kapak kapandı mı Hamza Âraf'ta.. Külhanların kapağı kapalı mı Hamza Âraf'ta; açıl ey kapak dedi mi de, cehennem, bizzat.. Ne günahmış bu Hamza'nın işlediği, yargılanamamış gitmiş; Hamza Âraf'ta kalakalmış. Otuz yıl mı, kırk yıl mı, cehennemin eşiğinde yıllanmış, yüzyüze de gelmiş cehennemle. Yargıçlar bi unutmuş Hamza'yı, Allah bi unutmuş.. Günahını yargılamayı unutmuşlar, Hamza unutulmuş bi Hamza, külhanların önünde.. Cehennem.. Cennet cehennemin dibinde, uzakta, ulaşılmaz. Öyleyse «cehennemi kendine cennet etmedir âlemde hüner» demiş, vur küreği şu külhanın kapağına, açılsın cennet yolu demiş, cehennemi cennet etmiş kendine, ben ateşçi Hamza'yım ya demiş. Hamza'nın üstüne ateşçi yok bu gemide; ateşler söylesin, külhan anlatsın. Hamza bağırıyor: «Söyleyin külhaniler, bu gemiye külhan olalı gördünüz mü benim gibi bi Hamza? Ne susarsın it ateş, köpek ateş, durma konuş, sen tanırsın Hamza'yı, kimdir seni yaşatan, susma konuş..»

Kapaklar bir vuruşta açıldı mı ateş dile geliyor, ben onunla varım deyip soluyor, Hamza'dır beni yaradanla yaşatan.. Külhanların önünde mi Hamza,

böyle Allah kesiliyor tepeden tırnağa ateşler onunla ateş oluyor, alevler alev; gemi yürüyor.

Hamza'nın salladığı her kürekle gemi biraz daha hızlı yürüyor; kim inanır koca gemiyi bu küçücük adamın yürüttüğüne, işi büyük, küçük bir adam, külhanların önünde.

İşimi mi sevmek? İşi mi sevdiğimi sanmam, ama küreğimi.. Bak küreğimi.. O başka. Bu küreğim yanımda mı, uzanıp yatmış mı iki elimin arasına, bak işte, o başka.. Her adamın bir silâhı olmalı elinde; kiminin malası, kiminin fırçası, kiminin kalemi, kiminin varyozu var.. Benim de küreğim.. Bacağım gibi, kolum gibi bir şey olmuş artık.. Ayrıl ayrılabilirsen.. Kırk nikâhlı karıdan da beter olmuş.. Otuz yıldır beraberiz; o beni eskitmeğe çalışıyor, ben onu. Bakalım kim kimi eskitecek? Hem dostuz, hem düşman..

Ne diyormuş kaptan dedin? Ben mi yürütüyormuşum bu gemiyi? Eeeh, öyle. Yalan da değil hani.. Ben küreğe yükleniyorum, kürek kömüre.. Kömürden ateş, ateşten sıcak, sıcaktan buhar.. Buhar pistonlara yükleniyor, pistonlar harekete geçiyor, krank yatakları canlanıyor yeniden. Gemi atılıyor ileri.. Şu küreği görüyor musun, o bi düşecek olsa elimden, bi düşse, elden ayaktan olurum, inmeli gibi bi şey olurum ya.. Hiç bir şey yapamam, ama kürek elimde mi.. Bak o zaman, bir gör hele.. Sür kömürü, sür kömürü külhanlardan içeri, kömür yansın ateş olsun, Hamza yansın kömür olsun.. Ateşçinin sonu kömür olmaktır kuzum, ölümlerden ölüm beğen deseler, derim ki kömür kesileyim anam, şöyle iyi bir taşkömürü kesileyim; hani seçme bir linyit, esaslı bir marin lâve kesilmişsin günün birinde, ölümün bile, ölün bile işe yarıyor

hani.. Şu külhanın kapağını açıp seni bile sürüyorlar içeri, hani külhandan içeri.. Ölün gemiyi yürütür be, ne diyorsun, her adam yaptığı işe yaraşır bir ölümle ölmeli.. Ben Allah olsam öyle yaparım, bak gör o zaman, ölümün nasıl güzelleştiğini gör.. Asker misin, tüfek olacaksın öldün mü, ölümsüz bir ölümle öleceksin; bakkal mısın, bi çuval pirinç ya da bir torba sabun haline gireceksin milletin gözü önünde; kayıkçı mısın ölün kayık olacak.. Oysa basbayağı öldün mü çirkin ölüyorsun.. Cesed haline girmek berbat bir şey, hele bana hiç gelmez, ben burda sıcağa alışmışım, öyle buz gibi hani.. Yok yok, ölüm yakışmalı bir adama, bak denmeli, doğrusu iyi öldü adam, hani, yakışıklı bir ölüm.. Allah bir düşünmeli bu meseleyi.. Otuz yıllık ateşçi Hamza ölürken kömür olmaz, külhana yâr olmazsa yeniden, mesleğine hayinlik etmiş bir ölüden başka bir şey mi olur? Ben çok düşündüm bunu.. Boş kaldıkça düşündüm, kurdum durdum kafamın içinde.. Ölümde bir bozukluk var.. Yakışanı bulunmamış, adam marangoz bakıyorsun, doğdu doğalı tahta rendelemiş, basbayağı ölüveriyor, olmaz; marangoz rende olmalı, plânya olmalı ölürken, kitapçı kitap olmalı, ressam tablo haline girmeli, cellât darağacı olmalı.. Ölüsü bile işe yaramalı adamın, faydalı olmalı.. Yaşarken hiç bir işe yaramadı mı bir adam, işte ceset gibi ölmek onun hakkı; sana bir şey diyeyim mi? Hiç bir şeye yaramayan adam yaşarken de cesettir hani.. Ceset yaşar, ceset ölür öyleleri.. Ölüsünü dirisinden farkedemezsin, ne yaşaması yaşamaya benzer, ne ölmesi ölmeye..

Külhanların önüne yeni dikildiğimde, otuz yıl öncesi, «Ateş Baba» diye andığımız usta bir ateş-

çi vardı başımızda.. Kömürü ne tarafından dolduracaksın küreğe, külhana nasıl süreceksin, ateş sönmesin diye nasıl dikkat edeceksin, hep ondan öğrendik. Kürek sallamaktan öyle nasır tutmuştu ki avuçları, öyle kalın bir nasır ki, ateşi avucuna alır, ateş hiç bir şey yapamazdı eline.. Topla oynar gibi oynardı ateşle de ateş taşkesilirdi hırsından, buz kesilip kalırdı avucunda çaresiz. Meslek budur oğul, derdi, ateşe böyle hükmettiğin gün, anla ki mesleğinin doruğundasın.. Yanık izleri görülürdü elinde; kara kara, düğme büyüklüğünde lekeler.. Yanıklar üstüste tazelenmiş, yanmış yeniden kararmış, yanmış yeniden sertleşmiş, sonunda kalın kösele gibi düğmelerle kaplı bir el çıkmış ortaya.. Öyle bir el ki, ateşi avuçluyor da.. Bir eline kömür doldururdu, bir eline ateş, iki elini birden uzatıp önümüzde tutardı uzun boylu.. Bak oğul, derdi, biri kömür, biri ateş; ama ikisi de elimde mi hiç farkı yok birbirinden, meslek budur, derdi; ateş, kömür, kürek ve el birbirinin yerine geçip, birbiriyle halli hamur oldu mu, anla ki mesleğinin doruğundasm.. Şu küreği nasıl kullanırdı biliyor musun? Küreğin keskin nişancısıydı Ateş Baba.. Açardı külhanın kapağını, ardına kadar açar, gerilere kadar çekilir, kömürü küreğe doldurur, şöyle iki elinin arasında bir tartıp, külhanın ağzından üç karış öteye diye bağrır, uzaktan fırlatıp attığı kömür külhanın ağzından tam üç karış öteye düşerdi. Ne bir santim uzağa, ne bir santim yakına.. Gözlerimizin önünde tekrarlar dururdu bu oyunu.. İki karış sağa, iki karış geriye, üç karış beriye, dört karış öteye.. Sonra bizden yana döner, meslek budur oğul, derdi, küreğine böyle sahip olduğun gün, anla ki mesleğinin doruğundasm.. Ateş

Baba gününü doldurup da ölmüş ceset mi olmuştur şimdi? Ben inanmam Ateş Babanın böyle öleceğine, inanamam; yakıştıramam da ondan inanmam.. Ateş Baba yine bir gemide, külhanların önündedir şimdi; ya kürek olmuştur bir külhana, ya da süngü, ateşi süngülemek için.. Ya da sönmeyen bir ateş olmuştur, üzerine durmadan yeni kömür sürülen sönmez bir ateş.. Ateş Baba gibi bir ateşçinin ölüp de soğuyacağına inanmam ben.. Ateşi avuçlayabilen bir adamdı diyorum.

Hamza bir vuruşta küreği, külhanın kapağını açıyor, doldurduğu kömürü külhana sürerken tepeleme yığılmış ateşin parıltısı yalazlanıyor suratında. Hem kara, hem kırmızı bir surat; avurtları, göz yuvaları dipsiz kuyular, sönmüş yanardaş ağızları gibi kara, elmacık kemikleri, çenesi, alnı horoz ibikleri renginde, o kadar kırmızı.. Gözlerini hiç kırpmaksızın bakıyor külhandan içeri..

Şu ateş yok mu, şu içerdeki ateş, onu hiç söndürmeyeceksin bütün sefer boyunca, söndürmeyeceksin, hafifletmeyeceksin de, kıvamında tutacaksın, hep aynı neşeyle yanacak; bakacaksın, ateşin küsmemesine dikkat edeceksin. Yalnız çiçek mi küser, insan mı küser? Ateşin de bir küsmesi vardır ki.. Ateş Baba ne derdi biliyor musun? Oğul, derdi, ateş neye benzer dediler mi, hiç durup da düşünme, kadındır de.. O da kadın gibi, kıvamında olmak için ilgi bekler bakım ister, okşanmak ister.. Okşayacaksın arasıra, süngüyü uzatıp okşayacaksın, küsmeğe yüz tuttu mu ilgini eksik etmeyeceksin, ama fazla ileri de gitme ilgi gösterirken; şımartırsın ateşi, bozulur, sapıtır, ne oldum delisi olur, soysuzlaşır. Ateş sıcak bir kadındır, kürendikçe güzelleşir, sevinir. Ama bir de söndü mü, kısır kadın

gibi döllenmesi zor olur. Ateş kadın gibidir, külhan denen cehennemi cennet eder okşamayı bilirsen.

Hamza dalgın kalıyor külhanın önünde konuşması kesilince, külhanın kapağım kapamayı unutmuş, suratında ateşin parıltısı, gözleri külhanın içine dikilmiş, parlak.. Külhanın içindeki ateşlerin arasından alev olmuş bir kadının yükseldiğini görüyor, alev geniş kalçalı bir kadm, eğilip bükülüyor, oynayıp duruyor Hamza'nın karşısında; ellerinde zilleri, kalça kırıp duran bir kadın şu alev işte. Hamza'nın gözleri, kürediği taşkömürleri gibi kaskatı katılıp kalmış. Tanıdığı bir kadın yüzü büyüdükçe büyüyor külhanın içinde, kırmızı balonlar gibi gittikçe şişen genişleyen bir yüz, ablak.. Alev genişliyor genişliyor genişliyor, bir kadın yüzü oluyor. Gülerek ağzını açtı mı altın dişleri pırıl pırıl parlayan bir çengi bu kadın. Alevden göbeğini çalkayıp duruyor sağa sola; alevden halkalar yayılıyor göbeğinden, dört bir yana doğru gittikçe genişleyen çemberler. Külhandan çıkan çemberler gelip Hamza'nın başından geçiyor, boynuna dolanıyor, yavaş yavaş sıkmağa başlıyor boynunu, daraldıkça daha bir kuvvetle sıkıyor. Hamza'nın soluğu kesildi kesilecek, kadın kalkmış taa Hamza'nın doğup büyüdüğü yerlerin kıyı bucak, düşük bir barından buralara gelmiş, geminin dümen suyuna takılmış, buralara kadar izlemiş Hamza'yı. Bir arka sokak barı, ötelerde.. Kapısından içeri girmek için yoldan birkaç basamak aşağı inilen bir bar. Kapısının iki yanında rastıklı, sürmeli kadm resimlerinin, göbek atan kadınların göründüğü bir bar. Hamza içerde görüyor kendini. Sigara dumanı, ekşi içki kokusu, üzerine içki dökülmüş masalar, meze artıkları ma-

saların üzerinde.. Karanlık bakışlı garson, gülen ağız, altın dişler, allık, rastık kokusu, yağlı saç, ter.. Aynı kokuda geceler tekrarlanıyor. Zincirin halkaları gibi birbirine takılı geceler. Barın kapısı ikide bir yaklaşan.. Kapıya doğru yürüyen Hamza değil, kapı geliyor hep Hamza'nm önüne; aylar, yıllar. Barın kapısı hep yolunu kesiyor Hamza'nın. Dar kapı, dapdaracık; girdin mi çıkamıyorsun kolay. Çıkmak güç, şişeler ardardına diziliyor, bırakmıyorlar, kötü niyetli şişeler, garson karanlık, kadın hep gülüyor, çok kolay gülüyor. Kadın güldükçe, Hamza bağlanıyor, yalnız adamın tuzağı gülen ağızlar. Yıllar.. Ağlar örülüyor. Yıl yıla aktarıyor ağın örülmesini. Sonunda sağlam, iyi örülmüş bir ağ. Ağın tam ortasında gülen ağız örümcek altın dişler.. Sinek takılmış kanatlarından ağın kenarına karasinek. Kanat çırpıyor sinek, deli balına yakalanmış kanatları yapışmış. Örümcek gülüyor altın dişlerini koyup kahkahalara. Örümcek ağını bir uçtan öbür uca yürüyen kahkahalardan sarsılıyor sinek. Ağız yaklaşıyor yaklaşıyor yaklaşıyor, tam... kanatlar kurtuluyor deli balından; uzaklara demir almış bir gemide külhanların önü.. Bar geride, ağız geride, ağ gerilerde kalmış.. Kadından soyunmak, kadından arınmak külhanların önünde..

Şimdi bir de bakıyor Hamza, gülen ağız altın diş alev.. Ateşin üzerinde yalpa vuran alev kadın o. Sokakiçi barın kapısı mı kusuyor yoksa bu külhanın içine? Küreğini yakalıyor belinden kıskıvrak, daldırıyor kömüre bütün Hamza gücüyle, dolduruyor, boşaltıyor alev kadının üzerine, alevi söndürüyor. Boğulmuş bir kadın var bu kömürün altında. Ölüler yokolmalı. Bir vuruşta kapatıyor külhanın kapağını Hamza..

çıkmak için inmek

Muço Dursun korkuyor. Ambarın ağzı yine alabildik açılmış, bak Dursun, işte bak bu ambar işte böyle açmış ağzını da seni bekliyor. Bu ambar adamı bir eritip övütür ki, ayağı bir sürçerse. Muço Dursun korkusunu gizleyerek yaklaşıyor, iki eli ambar ağzında küpeşteye dayalı, uzatıyor boynunu. Boyun ince, yaş on dört. Rize'nin Sarayköy'ünden Mehmet oğlu Dursun bir ay var ki muçodur ve serdümenliğe adaylığını koymuştur ama, bu ambarın ağzı böyle ne de korkunç açılıyor. Ambar dibi karanlık. Geceler gibi hani, her bir köşesinden bir tehlike doğan ıssız geceler vardır bilemezsin nedir öteden gelen. Dursun da bir öyle işte; gelmiş bu ambarın başına da bu ambarın şu karanlık dibindeki nedir diye soruyor. Sorunun karşılığı şu göze hiç görünmeyen derinlikte, uçurum, kara ağızlı kuyular vardır hani hunileşip dibe doğru.

Amcası demişti ki köyden yola çıkarken:

— Haçan gemici olacaksın şunu iyi bir belle.

Gemiyi yattığın oda gibi tanırsan, başından kıçına dek, yukardan dibine dek, işinde yükselirsin. Yukarlara çıkmak için en dibe inmelisin önceden; çıkmak inmekle başlar.. Bunu sakın unutma..

Muço Dursun korkuyor. Demek şu iki ince çubuk, demirden.. Yukardan aşağıya doğru inen iki demirden çubuk.. O upuzun inen iki çubuk arasında alt alta dizilmiş daha ince çubuklar.. O demir çubuklara basa basa. Birer birer yukarda bırakarak o demir çubukları.. Ellerinle sıkı sıkı tutunup o çubuklara.. Ayağını uzatarak aşağı, ambarın kenarından.. Birbirini kovalayan çubuklara basarak.. «Oy anam, elumden tutaridun sen olsan..» Eyilimsiz bir merdiven, dimdik aşağı doğru, sonu nerde merdivenin kim bile; bitiş görünmüyor ki hiç, karanlıklar.. Karanlık bi yemiş ki merdivenin sonunu.. «Belçim» ambarın ortalarından sonra artık hiç merdiven de yoktur. Ayak bir de bakmışsın yumuşacık karanlığa basıyor; basamıyor.. Boşluğa yuvarlanıyor ayak ve bacak ve gövde ve baş ve bütün insan.. Dibe doğru uçar gibi süzülmek. Ama uçmak hep yukarıya doğrudur. Bu uçmak, uçmak değil. Merdiven bir bitti mi uçmak değil onun adı.. Kısa sürer yolculuk: Ambar dibi.. Kalmak orda, upuzun, arka üstü.. Gözler açık ambarın ağzına bir dikilmiş. Yukardan aşağıya bakmalar bitmiş artık. Aşağıdan yukarıya doğru bakmalar, bakmak değil.. Göğü göremiyorsun, aydınlık yok, dip nasıl karanlıksa, doruk da yine öyle karanlık. Gözler tek noktaya dikilerek bakarken kim görmüş ki Muço Dursun da görsün? İncecik bir kan sızıyor iki şakak kenarından. Ambar dibi kapkara, kanın rengi seçilmiyor. Ambar dibi hiç sır vermez; ister geçkin ister taze olsun kan, ambar dibi yaş farkını gözetmez, aynı tas-

tan sunar kendine insan kanını.. Muço Dursun yukarda. Uzattı mı o incecik boynunu, yine Muço Dursun'u aşağıda sırtüstü uzanmış da öyle yatmış görüyor. Muço Dursun korkuyor. Demir çubuk merdiven.. İnce uzun.. Dimdik inen merdiven.. Bu merdiven.. Şu.. Önce bacağını şöyle.. Ellerini sımsıkı.. Bacağını.. Ambarın küpeştesine bir tutunup. Bacağını.. Aşağı.. Arkanı dönüp önce.. Merdivenin başını öne almak.. «Ha bole» sol einlen.. Sol elden başlamak olmaz.. Sağ elinlen «ha bole».. Demiri bir kavrasam.. Eller sağlam tutmalı.. «Çıkmak inmekle başlar». Bu ne biçim amcaki kulağının içine bağdaş kurmuş oturmuş, durmadan hep. İnmek ama, Muço Dursun korkuyor. «Gemiyi yattığın oda gibi tanırsan..» Kala kala bir de ambarın dibi kaldı geriye; onu da bir görürsem.. Bir ucundan öbür uca görmeli. Köydeyiken bilmezidim gemide kuyular var deyine..

— Ula muço ne düşünür dursun? Ne var ambar dibinde?

Dursun bir irkilerek arkasına dönüyor. Bir sıra bembeyaz diş var karşıda şimdi gülen.. Gemici Memiş gelmiş ambarın ta yanına da Dursun onu görmemiş. Bu Memiş.. Ak Ak ak gülen bir adam; karalar dayanmıyor tümü birden gerileyip köşe bucak nere varsa oraya kötümserlik. Memiş iyimserlik demek, güven demek; bu geniş omuzlarla bu gülüş ve bu varyoz gibi kollar hep Memiş işte ne de beyaz gülüyor.

Muço Dursun gülmüyor. Gülmek korkunun bittiği yerde başlar.

— Dedim.. Ambara insem dedim.

— E in da, ne dursun?

— Senin inmişliğin var mı hiç?

— Ambara inmemiş gemici olur mu hiç?
— Olmez elbet.
— Olmaz ya.
— Hepsi de inmiş midir?
— İnmiştir ya.
— Zor değildir ki inmek.
— Zor olacak nesi var?
— Nayla merdiveninden iner gibi inilir.
— İyi benzettin ama, bu daha derin elbet.
— Beş nayla merdiveni üstüste.
— Eh işte, beş on nayla merdiveni diyelim.
— Şey... sen ilk indiğin zaman...
— Ee, ne olmuş o zaman?
— Hane.. şey. nasıl desem..
—
— Yüreğin çarptı mıydı?

Kara Memiş gülüyor, hem gülüyor hem başını sallıyor, bir bilmiş ki.. Başını çevirip de bakınca, marangoz tezgâhının dibinde kereste parçaları görüyor. Rendeden arda kalmış iri, kalın parçalar.. Bir iki uzun adım ve Memiş daha beyaz gülerek, elinde bir kereste parçasıyla dönüyor. Ambar ağzının kenarında duruyor. Dursun'un da hemen yanıbaşında. Kereste parçasını elinde bir tartarak Dursun'a gösteriyor.

— Çam tahtası.. Koklamışlığın var mıydı hiç?
— Ha? Tahtayı mı? Yok, hiç koklamışlığım yok.

Kara Memiş tahtayı burnuna dayayarak derin derin soluyor.

— Çok sevdiğim bir koku.. Hele bi kokla da bak..
— «Hesetten», güzel koku..
— Koklamasan bilmezdin.

— Nerden bileceğidim?

— Her şey öyle.. Yapılmadan bilinmez.. Bak şimdi, şu tahtaya bak şimdi..

Kara Memiş elindeki kereste parçasını ambar ağzının tam üstünde, öyle boşluk içinde, bir süre kıpırtısız tutuyor. Sonra birden, açılan parmaklardan kurtulan tahta birden, ambar dibine doğru süzülerek iniyor. Tahta sarhoş, döne dura, yalpa vura, dibe doğru ine ine.. Ve sonra karanlıklar.. Karanlık bir yiyor ki tahtayı.. Dursun, kafasının içinde düşüp durduğunu duyuyor kereste parçasının.. Düşmelerin devamı artık kafa içinde, çünkü karanlıklar.. Ambar dibi hani nerdeki görünmüyor, karanlık, loş, bilinmeyen hep böyle karanlığa gömülü, korku da ordan doğuyor ya, işte o bilinmeyen karanlık loş odalardan yayılır ya hani. Geceleri köşeler dönülürdü eskiden karanlık sokaklarda.. Kadınlar öyle dönerlerdi köşeleri sokak fenerleri gazsız kalmıştı da kadınlar Muço Dursun gibi böyle bilinmeyen karşısında tek başına.. Ambarın dip doruğundan kuru bir ses boğuk küt.. Muço Dursun irkiliyor. Çam tahtası yatmış dibe kalmış şimdi. «Gemiyi yattığın oda gibi... dibine dek.»

Kara Memiş gülüyor:

— Dibi buldu tahta duydun mu?

— Duydum elbet.. Ses verdi ya..

— Senin elin var değil mi?

Muço Dursun ellerine bakıyor. Sonra Memiş'e bir şaşırmış:

— Var elbet.

— Ayakların olmağa ayakların da var.

Ve de ayaklarına:

— Var elbet.

— El ayak ne içindur?

— ...

— Kullanmak içindur da.. Tahtada el yokidi.. Ayak dersen o da yok.. Tahta ondan buldu dibini. Eli ayağı olan ne içun duşsun dibe? İşte ben.. Ellerime baksana.. Seninkinden farkı yok.. Ayaklarım da öyle. İnip çıktım kaç sefer.. Bütün uşaklar da hep..

Bu Memiş.. Bu.. Vay.. Şu Memiş.. Hele bak, ha bu Kara Memiş'in dediğine bak hele: Dursun aydınlanıyor.. Muço Dursun hayatında ilk defa, elinin ayağının bunca güçlü olduğunu elinde, ayağında duyuyor. Adamın eli demek.. Ve de ayağı demek.. Muço Dursun hayatında ilk defa düşünür olmuş şimdi; düşünüp bir çözüme ulaşmanın mutluluğu ilk defa: Eli ayağı olan korkmaz dibe inmekten.. Felsefenin en hası, en katıksız düşünmek, böyle ambar başında Muço Dursun'ca işte var mı daha aydınlık, daha pürüzsüz düşünebilmiş, devir dur kitapları bulunmaz, çünkü Dursun'ca düşün kitaplarda kalmıyor, havada asılı kalmış onca gediği var kitabın, oysa Dursun işte yola çıkıyor bile.

— İniyorum ambara..

Ve Muço Dursun şimdi ve eli ve bacağı.. «Oy anam arkamdasın bilirim, çıkmak için iniyorum emice..» Ambarın kenarından merdivene ilk adım. Sarayköy'lü Mehmet oğlu Muço Dursun, yaş on dört, mesleğine ilk adımı işte böyle atıyor.

Sancak filikasının ordalar, başları filikanın güverteye attığı gölgede, gövdeleri güneşe çıkmış, sırtüstü yatıyorlar. İdris'in yastık gibi kalın elleri, başının altında yastık elleri, birbirine kavuşmuş; gözleri lekesiz gökte, göğün bir kenarına takılıp kalmış bembeyaz bir bulutta, düşünüyor. Ali'nin sağ eli, filikanın başından aşağı sarkıp uzanmış ince halatta, halatla oynuyor. Halatı büküyor, kıvırıyor, uzatıyor güvertenin üzerine, sonra yeniden bir araya toplayıp büküyor.

— Başımızın üzerindeki bulut yürüyüp yürüyüp de bizim köyün üzerinden geçer mi, bizi gören bu bulut bizim köyü görür mü?

— Bilmem ki.. Köye varmadan ufalanıp dağılmaz mı bulutlar? Nedir bulut dediğin, duman değil mi? Duman da..

— Bu denizin derdini çekmem artık.. Bu benim son seferim.

Ali yattığı yerden başını döndürüp şaşkın şaşkın bakıyor İdris'e.

— Son seferin mi dedin? Ne edeceksin denizin derdini çekmeyip de? Bizlerden başka ne olur? Baban neydi ki, babanın babası, onun daha babası?

— Onlar da gemiciydi.. Onun için gemici olduk biz de.. Önlerindeki dümeni çevirmekten başka bir iş tutmadılar. Bize dümeni bıraktılar miras; dümeni değil dümeni çevirmeyi.. Babadan oğula dümen çevirmek.. Kala kala bu kalıyor dümenin başında kaldın mı? Ben çocuklarıma başka birşey bırakmazsam, onların olacağı da bu..

— Karadeniz böyle yazmış alnımıza yazıyı..

— Silinip baştan yazılmalı yazılar. Ben denize çıkmam artık. Deniz bir şey vermiyor. Bu denizin sonu yok. Git git yine denizdesin.. Vardığın rıhtımların toprağı senin değil.. Öyle düşündüm, yolunu yitirip ayrı düşmüş oluyorsun kendi toprağından..

— Belki baban da düşündü bu senin düşündüğünü, deden de düşündü, sonra dedi, benim işim budur, dedi, bu dümeni çevirmek.. İnsan anlamadığı işe girerse çıkamaz o işin içinden Herkes bellediği işi yapar.. başkasını yapamaz. Yaparsa ayağına dolanır iş.. Ayağına kement olur..

Bulut bir an kararıyor, bacadan savrulan duman giriyor bulutun altına, bulutu karartıyor. Gemi bordasının dibinden denizin hışırtısı geliyor, devamlı yırtılan bir kâğıt sesi yükseliyor denizden, gemiden uzaklaşan köpükler ötelerde yokolup eriyor, mavilikler içinde birer birer sönüyor. Ötelere, yine o dupduru mavi, tek başına hükmediyor. Güneş hiç durmadan yaldızlıyor maviyi.. Aydınlık..

— Deniz bir şey vermez bize.. Verimsiz bir tarla deniz bizim için.. Çünkü biz süremiyoruz bu tarlayı, ekemiyoruz. Deniz bizim değil, biz burada bir konuktan başka bir şey değiliz, geçici.. Davlumbaz-

da dümen var ya.. Onun üzerindeki eller değişiyor yalnız.. Bugün benim ellerim, yarın oğlumun, öbür gün torunumun elleri. Ellerimiz eskidi mi, kaldırıp atıyor dümen elleri, fırlatıp atıyor karaya.. O zaman da iş işten geçmiş oluyor, kullanamıyorsun ellerini, kendi toprağında bile kullanamıyorsun.. Kesilmişsin yorgunluktan.. Dümen işten kesileceğin dakikayı senden iyi kestiriyor. Önünden senin gibi yüz kişiyi geçirmiş, kurnazlaşmış, fenlenmiş.. Elleri iyi tanıyor dümen, senin ellerini senden iyi tanıyor. Ömrü billâh sırtında taşımış o elleri.. Benim okumam yok, yazmam yok, ama ne dediğimi biliyorum ben. Sen de bunu böyle bil.. Senin ellerinin sahibi sen değilsin.. Davlumbazdaki dümendir ellerinin sahibi.. Bu gemideki bütün gemici ellerinin sahibi oradaki dümendir.

İdris yattığı yerden bir doğrulup, kocaman parmağıyla davlumbaz tarafını gösteriyor, sonra yine uzanıyor olduğu yere.. Gözlerini kapıyor; kapadığı gözlerinin içinden dümen içinden dümen çıkıyor halkalar hâlinde, her dümen yeni bir dümen doğuruyor karnından, dümen içinden dümen, dümen içinden dümen.. Yüzlerce, binlerce, onbinlerce eller dümene sarılmak, dümeni sıkı sıkı kavramak, dümene asılıp kalmak istiyor, sonra gevşiyor, kayıyor, dümenin kenarlarından kurtuluyor, karanlık sularla kaplı, bataklıklı denizlerde birbirinin ardından, çabuk çabuk, yokolup gidiyorlar. Elleri yiyor bataklıklar, bataklık denizinin bütün yüzeyinde ağızlar, herbiri bir el yiyor, bir el yutuyor.. Ellerin sonu geliyor bataklıklarda..

İdris gözlerini açtı mı tepedeki beyaz bulutu görüyor; o beyaz bulut öyle dağılmadan gider mi, bir yol bulup kendine de, köye kadar gider mi? Gi-

der gider, öyle bırakır kendini esen yelin önüne, pupa bir yelken gibi kayar gider..

İdris kendini bulutun üzerinde görüyor yukarıda.. Oturmuş bir bulutun kenarına, ayaklarını da sarkıtmış, şimdi geminin gittiği yolun tam karşıt yönünde, köye doğru gidiyor. Bulut koca bir deniz aşıyor İdris'i sırtlamış; altından boğazlar, körfezli, burunlu, girinti çıkıntı kıyılar hızlı hızlı gelip geçiyor.. Bu bulut başka bulut, uçuruyor adamı, denizleri, karaları, kıyıları aşa aşa gidiyor, ama ne de gidiyor, gidiyor ha, gidiyor ha, kemanenin tellerinden dökülen nağme gibi, akar gibi gidiyor, uyy, anam, sıh vuruyor kemanenin telleri.. Rize'nin göklerinde bir doğan vardır uçar, işte bulut onun gibi gidiyor. Az gidiyor uz gidiyor, dere tepe düz gidiyor İdris bulut..

Gemi yok, dümen yok, davlumbaz yok, baca yok, filika yok.. Bir bulut var, bir de İdris.. İdris'in dümenden kurtulmuş, dümeni boşaltmış elleri var, bataklıkta boğulmadan kurtulmuş iki el, işe yarar iki el.. İdris'in bulutu bir de bakıyor ki İdris'in köyü budur demiş, ulaşmış ulaşacağı yere.. Rize'nin ha bu yukarılarına, bodur fındık ağaçlarının, kara dere yataklarına dökülen buz gibi suların, yosun tutmuş sırtları ıslak kayaların, ahlat armutların, ekşi elmaların, kokulu üzümlerin, sırtı dikenli asmada hıyarların, karalahanaların iç içe girdiği, kızıl ağaçların kavak kavak yükseldiği İdris'in köyüne ulaşmış. Bulut bir dam görüyor ağaçların arasında.. Damda baca, bacadan incecikten bir duman yükseliyor «elif elif diye».. Duman buluta doğru yükseliyor, İdris'e doğru yükseliyor. İdris tanıyor bu dumanı, bu çok eski bir duman, babadan oğula bütün burunlara aynı kokuyu taşımış bir duman..

Şimdi de gelmiş İdris'in kancalı burnu önünde funda bismillah, demir atıp durmuş. Bu koku, bu koku.. İdris'in çoktandır içine çekmekten ayrı düştüğü bu koku ocağının kokusudur binam, hani baba ocağının, ana kucağının kokusu, hani muhlama tavasından yükselen mısırunu, tereyağı, dibi isli tava kokusu, hani karalahananın fasulya içyağı biber biber içyağı biber fasulya karalahana kokusu...

İdris oturup kalmış bulutun üzerinde, gözlerini kapamış, gözlerinin kapandığı kadar burun delikleri açılmış, içine çekiyor ocağının kokusunu.. Bu kokuda Fadime'nin elleri var, gözleri var, saçları var.. Bu kokuda Fadime'nin «mis kokuyi memesi», oğulları Hasan, Hızır, kızı Elif.. Topunun kokusunu bu duman iletiyor İdris'e; o bacadan süzülerek çıkar gibi incecikten çıkan duman.. Fadime bu bulutun başka bulut, İdris bulut olduğunu önceden bildi de bayramlık bir muhlama mı kotarıyor ocakta, karalahana çorbaları mı kotarıyor? «Ne edeyi bu bulut?» Bulut alçalıyor, alçalıyor, açalıyor, bu bulut başka bulut.. İdris'in evinin tepesinde durmuş da şimdi, yere iniyor.

Bacanın dumanı yukarda kaldı, baca yukarda, dam yukarda, pencere, hepsi birer birer bulutun yanından yükselerek yukarı.. Bu bulut başka bulut, İdris'i evinin kapısına teslim etmeden edemiyor. İdris şimdi kapısının eşiğinde..

Kaç yıl olmuş denizlere açılalı, evinin eşiğini aşmayalı, Fadime'yi, çocukları görmeyeli kaç yıl olmuş? Kapının eşiğinde durup da bunun hesabı yapılmaz şimdi, eşikten içeri rüzgâr gibi dalınır, hayın esen karayeller gibi dalınır.. Eşikten içeri karayelin adımları güm güm edip giriyor, ocağa eğilmiş Fadime'nin sese dönen bakışları, Fadime dön-

müş kapıya bakıyor.. Kim bu gelen? O binam.. Nasıl inanayım kara sürmeli gözlerime, kirpikleri birbirine dolanan gözlerime nasıl inanayım? Bir de bakarım, İdris karşımda, yıllar yılı göremediğim, yıllar yılı eli elime değmemiş, kolu belime dolanmamış İdris.. İdris İdris İdris.. İdr-.. Bir kucak dolusu karısı kollarının arasında.. Dudakları kapatıyor ağzını karısının.. Adının yarısı dışarda, yarısı içerde kalıyor.. Ağızları birleşirken adı bölünüyor İdris'in.. Bir titremedir almış Fadime'yi, bir titreme.. Kim demiş kemanesiz horon olmaz, içi dışı titriyor Fadime'nin; karayel bir esmeğe başladı mı, İdris bir.. Anam, bu ne sıcak karayel, bu ne biçim sıcak ki titretiyor insanı.. Bu İdris'in elleri böyle büyük müydüler, dümen tutmaktan mı büyüdü böyle elleri, denizleri aşıp da nasıl geldi bu eller? Bu eller.. bu eller İdris'i sürükleyip ardlarından, geldiler.. İdris'i ellerinde duyuyorum anam, İdris ellerinde yaşıyor. Belimde.. Elleri kalçalarımda büyüdükçe büyüyor, İdris iki elmiş anam.. Beni yılların ardından çekip çıkarıyor elleri.. Kocamın...

— Çocuklar?

— Uykudalar.

İdris bırakıyor ince beli, kalçayı; bir kapının önünde, içerde ince şilte, çocukların başları, kerevette çocuklar, sarı ayva kafalar, bu çocuklar dümen denen o hayırsız çarka kapılmamalı, ellerine kendileri sahip olmalı bu iki uşak.. İdris geleneği kıracak, kaldırıp vurduğu gibi dağıtacak dümeni davlumbazda, uşaklarının ellerini kurtaracak bataktan.. Onun için döndü İdris. Senden sonra gelen çocuk senin gibi okumasız yazmasızsa geri geri gidecek, senden bile gerilere, senden küçük, senden geri bir çocuk bir gün gelir mezarına söverse, rahat

uyku tutmaz ruhun.. İdris içinin titrediğini duyuyor mezarda..

İrkilerek ayılıyor düşten İdris. Ali gülüp omuzundan dürtüyor:

— Uyukladın be İdris, be İdris, uyuyorsun, sesin soluğun kesildi, ölmüş müsün kalmış mı?

— Uyumadım, düşündüm.

— Ne düşündün?

— Demin dediklerimi..

— Demin dediklerini?

— Demin dediklerimi..

Deniz hışır hışır hışırdayıp duruyor altlarında, beyaz bulut gökte hâlâ, hiç bi yere gitmemiş. İdris'in gözleri buluta takılıyor yeniden, bu bulut başka bulut, aldatıyor adamı, hiç bir yere gitmez iken gitmiş gibi ediyor. Şeytan bulut, aksakallarından bile utanmıyor bu bulut, bu ne biçim bulut bu?

— İdris..

— Ne var?

— Senin o demin dediklerin hep boştur, unut onları.. Biz vardiyacı doğmuşuz vardiyacı ölürüz. Bu çıkmasın kafamızdan, şeytana uymayalım. Babamız vardiyacıydı, oğlumuz da vardiyacı olacak. Sıramız geldi mi dümen başına.. Olsan olsan bir serdümen olursun. Okumamış bir adam başka bir şey olamaz.

— Olur.

— Ne olur?

— Toprağını işler, kendi toprağının veriminden kazanır. Kazandı mı çoluk çocuğu ekmek düşünmez, ekmek düşünmeyen kolay okur, kafası alır okuduğunu. Okumuşların yanından kaçmaz, durur-okumuşların yanında, okumuşlarla omuz omuza durur. Biz duramamışız okumuşların yanında, dura-

mayız. Çünkü biz.. biz okumamışız.. Bizi okutmamışki babalar.. Ben öyle baba anılayım istemem, çocuğumu okutayım isterim.

— Benim okumam var; yazmam yok.

— Gazete okumak okumak değil. Ben onu demiyorum. Okumuş adam olmak başkadır. Okumuş adam, okunacak bütün okulları bitirmiş adam.. Eline kâğıt veriyorlar, kâğıdın üzerinde adı sanı, resmi var, devletin mühürü var, diyor, bu resimdeki adam okumuş adamdır diyor, dedikten sonra da imzasını basıyor devlet.

— Sen gördün mü o kâğıdı?

— Gördüm.. Fadime'yi çarşıya hekime götürdüğüm zaman gördüm. Hekimin odasında duvardaydı o kâğıt.. Duvarda asılıydı. Çerçevesi camı var, kâğıt camın altında, el değmiyor. Hekim el değdirtmiyor kâğıdına, camın altına koymuş. Durup kaldım o kâğıdın önünde, o duvarın önünde.. Fadime'yi, hastalığı, hekimi, hekime geldiğimizi unuttum. Okumuş adamlarla neden yanyana duramayız anladım o zaman. O kâğıt.. O kâğıt yok bizde ki.. Yok ki bizde o kâğıt.. Gazeteyi kem küm edip okumuşsun ne olur? Kâğıdın yok. Okumuş değiliz biz..

— Devletin imzasını da gördün mü o kâğıtta?

— Gördüm, mühürü de gördüm, imzayı da.. Mühürü basıp imzasını atmış devlet..

İkisi de susuyor, yattıkları yerden, altlarında hışırdayan kâğıdın yırtılmasını dinliyorlar. Onların kâğıdı yok. Onların kâğıdı ellerine geçmeden hep yırtılıyor; bütün yaşadıkları süreyle o kâğıdın yırtıldığını dinleyecek, bir türlü ellerine geçiremedikleri o kâğıdın hışırdadığını duyacaklar böyle.. Gemicinin kâğıdı yok, gemicinin kâğıt gibi hışırdayan denizi var yalnız..

— Ben gazete okursam okumuş değil miyim?

— Gazete okumuşsun.. Harfleri birbirine katmayı öğrendin mi gazeteyi okursun. Ama okumuş adam olmak başka.. Okumuş adam bilgileri okumuş, bilgileri bellemiş, bizim bilmediğimiz bilgileri okumuş, kitaplardan okumuş, bellenmesi zor şeyleri okumuş. Öyle zor şeyler bellemiş ki, okuyup hekim olmuş, avukat olmuş, mühendis olmuş. Sen gazateyi okumakla kalırsın. Olsan olsan gazeteden anlayan bir serdümen olursun. İşte ben, oğlum okumuş adam olsun istiyorum, dediğim gibi okumuş. Ben okuyamamışsam oğlum okusun, okumuş adam olsun, dümene basabilsin tekmeyi..

Ali halatın ucuyla oynuyor sinirli.

— Zor.. Zordur senin istediğin.. Para.. Senin dediğin okumak parayla olur. Oğlun senin eline bakacak okumak için, senden bekleyecek.. (Davlumbazı gösteriyor işaret parmağıyla). Ordaki dümeni çevirmekle karnını bile doyuramıyorsun onların. Okuluydu, kitabıydı, defteriydi.. Çocuğun biri okumağa koyuldu mu ötekiler de ister okumak, ayırmak olmaz, et kemikten ayrılmaz.

İnceden bir korku gelip oturmuş Ali'nin gözlerine.

— Sen başından büyük işler istiyorsun. Zordur senin istediğin.

İdris yattığı yerden cevap veriyor ağır ağır konuşarak:

— Biliyorum zordur elbet.. Zordur ama, yapılır.. Toprağını işlersen.. Dedim sana. Toprağını işleyip de verimini alırsan..

Hafiften yana doğru dönen İdris, elini cebine atıyor, yuvarlanmış bir kâğıt çıkıyor cebinden. Küçük bir top büyüklüğünde bir kâğıt. Kâğıdı ya-

vaş yavaş, dikkatle, elinden düşürmeden açıyor. Kocaman avucunun içinde tutuyor kâğıdı öyle açılmış. Ali'ye uzatıyor elinde tuttuğu bu kâğıdı.

Bir bak da gör..

Ali doğruluyor yattığı yerden, İdris'ten yana dönüp, dirseğinin üzerine abanıyor. Gözlerini kâğıdın içine dikiyor yabancı.. Kâğıdın içinde kara yeşil bir toz var, kuru küçük yapraklar..

— E neymiş bu, ne olacak?

İdris yeniden uzanıyor yattığı yere, kâğıdı elinin içinde toparlayıp avucunda saklıyor, gözleri yukardaki o bembeyaz bulutta, konuşuyor ağır ağır:

— Bizimkiler gönderdi.. Fidanını bahçenin bi kenarına dikmişler. Günü gelmiş bakmışlarki fidan yeşil, serpilmiş; bizim toprak veriyor.. Kâğıttaki odur işte, o fidanın verdiği çay.. Yeşil altın..

●

İşin dışında bir saat bu; yemek yenmiş, tabak kaşık yıkanmış, dirseklerin küpeşteye abanıp da yaslanması zamanı. Ali dirsek, İdris dirsek küpeştede buluşuyor. Karşıda gökle deniz buluşmuş, burada iki dirsek.. İki dirsek arasından bakıldı mı karşıda mavi deniz, daha öte yine deniz, sonra yine aynı deniz, yine deniz, yine deniz, hep deniz.. Deniz aklını kaçırmış gibi koşturup duruyor dünyanın öbür ucuna doğru. Taa ötelerde dünyanın öbür ucu, karşılarda, görünmüyor. Denizden, bu dizginleri boşaltmış da dörtnal giden denizden öyle ürkmüşki dünyanın öbür ucu ötede, sinmiş, eğilmiş, saklanmış, görünmüyor. Gök denizin üzerine kapanmış, sarılmış ha denize, bi sarmış kollarını; deniz açmış

kollarını, o da göğe sarılmış.. Ula.. Yoksa bu mu senin ufuk dediğin..

— Demek bahçen çay veriyor?

— Veriyor ya, veriyor.

— Çay da para ediyor.

— Ediyor ya, ediyor.

— Çaydan para aldın mı çocuklar okur, büyür.

— Ben de öyle düşündüm.

— Bilgileri öğrenirler, devlet kâğıt verir ellerine.

— Verir elbet.

— Verdiği kâğıda imzasını da koyar devlet.

— Koyar, mühürünü de basar.

— O mühürle, o imza oldu mu artık kolay, senin Hasan, senin Hızır bankaya bile memur olur. Müdür bile olur bankaya bakarsın. Bir tek girmişliğim var bi bankaya.. Müdürün yeri ayrı, onu ayrı biyere oturtmuşlar. Bankayı bölmüşler bi yerinden, bi kamara yapmışlar, bizim süvarinin kamarası gibi bi yer. Müdür orda tek başına oturuyor. Yüzü gülmez bi adam, yani öyle gülmüyorki yüzü, sanırsın gülerse alacaklar kamarasını elinden, hadi bakalım diyecekler, madem güldün, dışarı.. Hasan güleç yüzlü müdür?

— Ne bileyim.. Yıllar var ki görmedim. Belki güleç yüzlüdür.

— Güleç yüzlü olursa zordur müdür olması.. Oğlunun yüzünü güldürürsen bilki müdür olaamz.

İdris bir dirsek atıyor Ali'ye susturuyor.

— Seninki boşboğazlık.. Yeter artık, sus biraz. Bize babalarımızdan kala kala ne kaldı iştir diye, vardiya, dümen tutmak, raspacılık, güverteyi yıkamak. Oğlumu okutursam, bunun gibi gemileri kızaktan indirecek adam olur bakarsın. Gemileri ya-

pan adam, mühendis.. Bir gemi mühendisi.. Gemiyi, kâğıtların üzerinde hesap kitap ederek ortaya koyan adam. Bir oğulki, koskocaman gemiyi su üstünde tutuyor, bir oğulki babasının göğsünü kabartıyor. İşte derim o zaman, bir oğul yetiştirdim; tutup da dümeni teslim etmekle kalmadım ellerine, eline bir meslek verdim, babasını geçmiş oğul, babasını gerilerde bırakmış..

— Ya da olmuş bi hekim, lokman hekim.. Kulağını bi koydu mu göğsüne, şıp diye anlıyor hemen derdin nedir, ne değil.. Yazdığı ilâçlardan sapsağlam kalkıyorsun yataktan.. Hasan'ı hekim et sen.. Hekim olsun, deva olsun dertlere. Yahut da Hızır olsun.. Bir hekim, bir mühendis, fena mı? Ailede hekim iyi bir şeydir. Yaşlılık var, hastalık var, ne olur ne olmaz.. Hızır hekim olmalı.. Hızır gibi yetişmeli dertlere.. Doktor Hızır Özerler.. Evinin kapısında koskocaman tabelâ. Pek de iyi gitmedi bu Doktor Hızır aslında.. Ne dersin? Benim şimdiyedek tanıdığım bütün Hızır'lar ya gemici, ya ateşçi, ya makinist, bilemedin kaptandır.. Hekimini duymadım.

İdris, Ali'nin ne dediğini, ne söylediğini hiç duymuyor. Gözleri küpeştenin üzerinden denize doğru, denize karşı, kalmış bakakalıp. Denizin hemen ötesinde, biraz ötede, şu karşıda, masmavi denizin ortasında bir mısırlık beliriyor gözlerinin önünde. Uzun uzun gövdeleri, yorgun düşmüş, kendini koyvermiş yapraklarıyla düşmemek için sırt sırta vermiş mısırlar. Denizin bi yeri varki toprak; dededen, babadan kalma toprak, evinin bağı bahçesi, mısır tarlası. Orada yıllar yılı dededen toruna aynı mısırlar boy atadurmuş yıllar yılı. Şimdi yorgunlar, ezilmişler, sütten kesilmiş kavruk kadınlar

gibi küsmüşler. Aynı toprakta yıllar yılı aynı ürün. Soysuzlaşıyor ürün orda yıllar yılı tekrar tekrar tekrarlanmaktan. Kullanıla kullanıla eskiyen kadınlar var ya, işte bunlar öyle mısırkadın yıllar yılı eski, dur hep ver kendinden, hiç durma ver, dinlenme ver, ver, ver hep. Mısırların kamburu çıkmış, omuzları çökmüş hep böyle ezilmiş bu mısırlar, hep bahçenin ortasında denizin. Gelip gidip dikilen bu mısırları artık aynı toprak beslemiyor; ilk yılları parlak saçlı sarışın kadınlardı bu mısırlar, kalçaları dolgun «miski anber» kokuluydu, memeleri sütle dolu dokunsan fışkıracak yüzüne.. Şimdi böyle memeleri pörsümüş, saçı başı kavrulmuş da yozlaşmış kadınlarca asık surat, neşesiz. Daneleri dizilidir mısırların yanyana, tıkış tıkış, aralıksız dişler gibi sapasağlam, birbirine kenetlenmiş, kolkola. Eskidendi mısırların böylesi; şu toprakta, şu karşıki denizdeki toprakta yetişen mısırlar hep böyle yanyana dururlardı eskiden. Şimdilerde ayrı düşmüş mısırların danesi, araları açılmış, birbirinden ayrı düşmüş mısırlar da dane dane tıpkı gemiciyle karısı, çoluk çocuk onlar da ayrılmış ya birbirinden denizlerce. Bir koçanın üzerinde birbirini göremeyen daneler aynı dünya üzerinde birbirinden ayrı düşmüş eşlerdir; insan da bir dane mısır koçandünya üzerinde değil midir öyledir.

Ve bu İdris, bu gemici şimdi bakıyor da bakıyor da küpeştenin üzerinden orda karşı tarladaki, bir tarlalık denizdeki mısırları görüyor. Toprak verir deniz vermez, çünkü küçük bir toprağı var elinde denizi yok. Deniz ayna, ayna deniz, köyündeki toprağını gösteriyor, almış deniz bu İdris'in toprağını kollarının arasına baksana be İdris diyor, işte senin toprağın, işte küskün mısırların, işte dertli

mısırların, işte hasta mısırların, işte işte mısırların mısırların mısırların. Kollarını bir indirse bu deniz, bu deniz bi kızsa da kollarını indirse, bütün tarla, bahçe, mısır, ağaç diye ne var ne yok hepsi birden şu sulara gömülecek. Ve o zaman küpeştenin üzerinden bakıldı mı yine yalnız işte deniz, hiç bir şey vermeyip de yalnız alan yalnız alan şu bomboş kalmış, üzerinden el geçmemiş, insanca bir el değmemiş ayna deniz. Gösterip de gösterip de gösterip de geri alan ayna deniz.

İdris'in son seferi, bundan böyle çıkmaz artık İdris daha denizlere; köye gidip, birbirinden ayrı düşmüş dane mısır dane mısır dane mısır bir araya toplanmalı. Tarladaki mısır artık hasta düşmüş toplanmalı tarladan, mısırları kaldırmalı. Ama insan danemısır; erkek dane, kadın dane, çocuk dane aynı koçan üzerinde bir arada bulunmalı, sırtı sırta, eli ele, kenetlenmiş birbirine.. Kavruk mısır, hasta mısır fayda etmez aileye; çoluk çocuk, Hasan, Hızır, Elif artık bir mısırdan büyüyemez, bir mısırdan doyuramaz karnını; o da zaten neki mısır, hasta, kurtlu, sütsüz mısır, kuru kurn susuz mısır, kısır kadın gibi vermez, döllenemez kavruk mısır. İdris şimdi küpeştenin üzerinden baktıkça karşısında hep o küçük tarlasının boynu bükük mısırları, bütün gücü, bütün kanı ellerinde toplanıyor, o kocaman kalın iri ellerinde vücudunun ağırlığı aman vermez bir kuvvet, bir atlasa küpeştenin üzerinden tarlasına koşacak, ve mısırları birer birer saplarından tutarak, kavrayarak koca kalın kuru kavruk saplarından, hiç bir duru, dinlenmeyi dinlemeden sökecek. Söküyor da işte şimdi tarlasında mısırları böyle küpeşteden bakarken; gerçekleşti işte birden durup da düşündüğü. İdris şimdi işte artık ken-

di kendisinin karşısında orada, karşıdaki tarlada, denizüstü tarlasında hem kendini, hem de yıllar yılı görmediği Fadime'yi görüyor. İki dane insan mısır birbirine eş tutmuşlar, sırtı sırta bi vermişler, karı koca, anababa çocuklarca, mısırları köklerinden söküyorlar. Kökler kalın, yayılmış, yıllar yılı aynı kalmış kökler sanki, değişmemiş; ahtopotun kolları deniztarla altında tarladeniz mısırın kökü olmuş, yayılmış; her bir mısır bir ahtapot bu tarlada ve denizin altında kök kolları birbirine uzatıp, birbirini tutmuşlar, dayanalım hep birlikte, sökemesin bizi bunlar yerimizden, demişler. Ama İdris dinler mi, dinler mi artık İdris, Fadime'yi de almış katmış yanına.. Söküyor ha söküyor, çatır çatır sökülüyor ahtapotun kolları deniztarla altında ve mısırlar haykırarak ayrılırken topraktan, her birinin kök yerinden fışkıran kan, deniztarla mavisini yer yer ala boyuyor.

Ve saati gelip bir de çaldı mı bütün mısır kavruk sapı ve yaprağı ve verimsiz kuru koçan, ne var ne yok hepsi birden batıp gitmiş şu karşıki tarladeniz dibine. Denizüstü tarla şimdi dümdüz hazır yeni baştan ekilmeğe, ahtapotun kollarından kurtulmuş.. Küpeştenin kenarında İdris derin derin bir solukki alıyor, hani öyle bir soluk, tüm yılların ezilmişlik yorgunluğu bir solukta çıkıyor. Toprak hazır karşısında, yeni baştan verimini vermeye; İdris artık el atmıştır yenilenen bir işe; çoluk çocuk, Hasan, Hızır, Elif, Hızır ve Fadime, Hasan, Elif, Hızır, Hasan, Hızır, Elif ve Fadime, bundan böyle mısırların kuru kavruk koçanından beklemek yok; küflü kurtlu mısırların yerine, kısır domuz mısırların yerine, hastasarı mısırların yerine şimdi çaydır ekilecek, deniztarla yeşil altun verecek. «Altun yeşil

olur mi altun sari saridur, yeşil altun deduğun yoksa senun çay midur?»

Tarladan bu yana, şu karşıki deniztarladan bu yana esen şimdi ne karayel ne poyraz; bir türkü esiyor İdris'in kulaklarına, kemane seslerine karışmış hop edip hop oturan bir türkünün nağmeleri memleket, özlem denen sızıyla karışmış umudun buruk tadı bir gemici damağında. Umud, buruk bir çay tadıyla dile damağa yayılıyor. Çayki altın demektir yeşil ince bir yaprak. Çayki umud, çayki kurtarılmış toprak ve kurtulmuş çoluk çocuk Hasan, Hızır, Elif, Fadime demektir. Çay bir kara tozdur ki.

— Çay yapmak için mısırı kaldırmalı.

Ali'nin haberi yok, İdris'in mısırı kaldırdığını bilmiyor Ali hemen yanıbaşında İdris'in ama görememiş karşıki deniztarlada mısırı nasıl söktüğünü Fadimeyle, görememiş bile. İdris yarı duyuyor, Ali'yi, daha tam dönememiş karşıki tarladan, yarısı orda kalmış, orda Fadime'nin yanında da ondan.. Fadi..

— Mısırı kaldırdım ben.

— Ne dedin, kaldırdın mı?

Şimdi yanyana yine dirsekler, tam yanyana, deniztarla yokolmuş, her şey yerli yerinde, kalıbına girmiş oturmuş, deniz deniz, İdris İdris, hepsi de kendi kendisinin tekrarı.

— Kaldırım. Mısırı sökerim elbet. Sökeceğim mısırı.

— Mısırekmek..

— Olsun ekmek. Çay hem ekmek, hem okumak, hem yükselmek, adam olmak; toprağının yüzü güler, bağın bahçen şenlenir, - dönüp Ali'ye bakıyor - ellerin dümenden kurtulur. Oğlunun, torununun..

— Senin tarlan ne kadar.. Yapsan yapsan ne kadar çay yaparsın, ne kadar çay çıkacakki tarlandan, bunu da bi düşünmeli, hesap kitap işidir bu, kalem kâğıt.. Bir anlayan söylemeli.

— Ne de olsa kotmısırdan iyidir. Zamanla büyür çaylık, kazandıkça büyütürsün.. Gün gelir şu deniz gibi bi çaylık; oğlunun, torununun..

— Şimdi İlyas vardiyada.. Dört saat doldu dolar. Kim çıkıyor vardiyaya İlyas dümen bırakınca?

— Benim sıram geliyor.

İdris döndürüyor başını, davlumbaza doğru öylesine bir bakışla bakıyor, öyle bir bakıyor ki, şu yukarda, şu beyaz korkuluklu kaptan köşkü arkasında paçasından çeken biri var gibi.

— Dümen beni bekliyor.

Ali, çocuk gözleriyle gülümseyip duruyor.

— Karadeniz uşağının sevgilisi dümendir. Dümeni sevmeğe bak. Yuvukluyu nasıl kavrıyorsa eller omuzbaşından, dümeni de öyle candan sarmalı..

İdris'in dirsekleri küpeştenin üzerinden kalkıyor, gelip elleri kaplıyor küpeşte demirini; yanyana birbirinin eşi iki besli at koşulmuş landoya.. Atlar küpeşteden ayrılıyor, İdris'i sürükleyip götürüyorlar. İdris iki elinin ardına takılmış, davlumbaza bakıldı mı, ötede, ağır kurşundan iki sallangaç gibi sallanan İdriseller görünüyor. İlyaseller eskitilmiş dört saat; dümen yeni el istiyor. Hep daha el, hep daha el, hep daha el.. Sessizlikte pervaneden yükselen ses!

●

Başaltı bir karanlık, ısıl ısıl bir ıslaklık; tuzlu sular iniyor duvarlardan aşağı damar damar, küf-

kokusu geminin yaşı kadar yaşlanmış ve ekşimiş erkek ayak kokusu sinsileşmiş ranzaların arasında. Ranzalar iki sıra, üstüste, gemicinin yeri yurdu yuvası izbeler. Bir gemici feneri tavanda asılmış da ölmemiş bir adam gibi bakıyor; suçsuzum ben, siz astınız gözümün feri kaçmaz, çünkü ben suçsuzum, siz astınız, gözüm hep üstünüzde olacak. Tam ortada ışık eh.. Ama kenarlara doğru gidildikçe gemici gölgeleri zor seçilen duvarlara yaslanıyor; çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır Sarı Zeybek mi ne.. Ranzaların üzerinde kara bi loş gölgeler, gemiciler ayrı ayrı birbirinden ayrı ama, gölgeler duvarlarda kavuşuyor; karakucak güreşen gölgelerce gölgeler. Hep birlikte yenik düşer bu gölgeler gemiciler bi uykuya yattı mı. O zaman canlı yalnız askıdaki fenerin kısık gözü suçsuzum ben, siz astınız. Suçsuz bütün asılmışlar bugüne dek, karanlığa asılmış bu fenerin kısık gözünden meydan okuyor adalet katlarına. Bu fener ne kadar da asılmış adamları andırıyor karanlık alanlara kurulmuş darağaçları.. Dünyalarca alanlarda adamlar asılmış fener fener ve bir de başaltma asılmış bu feneradam, yaşayan bir ölünün gözü gibi bakıyor. Adalet ürperiyor. Bir geminin başaltında içi titriyor adaletin tuzlu soğuk sular karışıyor da kanma, gemiciler demek burda yatıyor. Gölgeler kımıldıyor; sinsileşmiş ayak kokuları dalgalanıyor havada ekşimiş tüm bayraklar ve geminin başaltı ekşi insan kokuyor salamuraya yatmış insanlar ançuez kutularında yanyana sıkışık nasıl durur ya balıklar öyle insanlar keskin tuzlu ançuez. Başaltı bir kutudur ıslak, tuzlu, ekşi; keskin sirke kabına zarar verir eskitir, çürütür kabı, demir, pas; çürük bir pas oturmuş duvarlara, duvarları dişleriyle kemiriyor pas faresi ince ince

dişleriyle incecikten bir sızıdır bu demirleri dişleyen.. Saç duvarın sırtında yıllanmış bir romatizma sancılı ıslaklıklar. Gemi hasta, inim inim inliyor, hem gidiyor hem inliyor, omurganın boyunca omurilik, tuzu içip sulanmış ve omurga zayıflamış. Sintineden sıska, kuru, tüyleri sırılsıklam tuza batmış farelerin çığlıkları geliyor, geceleri aç fareler birbirine saldırıyor, koşuşmalar, takırtılar; öndişleri geçti mi birbirinin sırtına, canlı canlı yenmek korkusu çıngıraklı kahkahalar attırıyor sintine faresine.. Çığlıkları duyan fener kaskatı kesiliyor ürperip. «İtlaf-ı far» fareleri öldürmek, bu bir yasa, yıllar yılı gemilerde farelere uygulanan bir yasa; yanmış kükürt dumanında can vermesi gerekiyor farenin. Ama fare bana mısın demiyor, yasaya başkaldırmış, burnundan alıp ağzından veriyor kükürt dumanını, sintine kahkahadan geçilmiyor, fareler bir güldü mü çok da fena gülüyor. Sintine faresinin gülmesinde kendi gülüşüyle gülmeyen bir insanın çıngıraklı sesi var; bu gemi fareleri psikozlu bir gülüşle gülüyor. Hastalanmış kahkahalar.. Sintine fareleri ruh hastası fareler; birbiriyle dalaşan, birbirini ısıran, birbirini itip kakıp sonra yine köşesine çekilen akıl hastalarının yaşantısı içindeler. Birbirini tutmayan davranışlar içinde, aç düştükçe çoğalarak, ölüp ölüp artarak, birbirini okşıyarak, birbirini dişleyerek doğum kontrolundan ötelere düşmüşler. Delirmiş erkekle, delirmiş dişi fareler aynı koğuşta içiçe, kendilerinden daha da akıl hastası çocuklar yetiştiriyorlar farkına varmaksızın. Kuşaktan kuşağa daha deli fereler, daha keskin, tiz bir çığlık cinnet getirmiş sivri dişli ağızlardan yükselen.. Geceleri sintinede deliler ayaklanıyor bileklere geçmiş zincirleri kırarak.. Fare deliler sintinenin duva-

rına tırmanıyor, parmaklarda uzamış tırnaklar pası tırmalarken hasta kırılıp dökülüyor tırnaklar. Tırmanıp da düştükçe, deli fare daha da bir çıldırıyor. Demir parmaklıklı kara bir pencereden geceleri gelen çığlık karanlığı yırtıyor. Ağızlar dolusu çığlık tek bir deli pencereden..

Gemiciler Ali, İdris, Hızır, Hüsnü Hilmi ve öteki gemiciler ve o kadar da gölgeleri, şimdi bu başaltında uyku vakti gelip çatmış. Her gemici soyunurken duvardaki gölgesi de soyunuyor. Karıları uzaktadır bunca gemi adamının, o Ayşeler hani, Fadimeler, Zekiyeler, Zehralar, pembe yanak hele bir de özlem var mı daha da pembeleşir, pembe yanak, gül dudaklar, sarı saçlar altın gibi, «kız seni alacağum başina vura vura» bile dedirtecek kadar güzel, hani o denizci karıları yoklardırki şimdi burda, başaltında. Gemicinin varsa varsa gölgesi var yatağının yanında, onla yatıp onla kalkan.. Her gemici, her İdris de, her Hızır da, her Hilmi de kendi kendisinin gölgesiyle yatıyor. Bu gölgeler ne de güzel soyunuyor, dökünüyor. Bir yıl önce, üç yıl önce, dört yıl önce memlekete gittiğinde geceleri hani hemen yanıbaşmda soyunup dökünmüştü hani Fatma, hani Ayşe, hani Zehra ya hani.. Her gemici şimdi gölgesine bakarken suspus olmuş, birbirinden gizleyerek, ar duyarak birbirine açılmaktan hem kendisi, hem gölgesi, iki ayrı insan gibi soyunmağa koyulmuş; bir erkekle bir dişi..

Başaltına en son giren o sarıbaş gemici; bu gemici daha henüz evliliği tatmamış, kadın nedir bilmemiş, daha henüz çocukluktan erkekliğe geçmemiş bir adamdır da onun için böyle utanarak soyunuyor. Hep en sona kalıp en dipteki ranzasına yönelir, var mı yok mu belli olmaz yatağına girer-

ken. Ranzası tavandaki fener ışığının ötesine düşmüştür, soyunurken gölge düşmez duvarına, tek başına soyunur hep gölgesiz, kızoğlankız gemiciye gölge ne.. Adamın bir karısı olmalı ki gölgesiyle soyunsun; yoksa böyle tek başına, kimsesiz, utangaç ve nikâhsız.. O çok garip bir gemici bu sarı, her nasıl yatıyorsa yine tıpkı öyle kalkar sabahları yataktan. Bir santim yer değişmiyor vücudünün kalıbı, ölü gibi yatıyor, ölü gibi kalkıyor, ne sağa dönmeler var, ne soluna dönmeler, üzerinde ince yorgan hiç mi hiç oynamıyor yerinden, kabuğuna çekilmiş salyangoz gibi soluk bile vermiyor, ne inilti, ne uflama, ne bir özlem çağrısı var dudağında geceleri uyurken. Oysa öbür gemiciler, hani Ali, Hızır, Hüsnü, Hilmi ve öteki evliler, uykuda bağırmalar, sayıklamalar: Ayşe, Fatma, Zekiye ve Zehra ve daha başka adlar, ranzalar gıcırdıyor, vücudları bir öfkeli, yerinde duramayan kollar, bacak, kafa, el, ayak, parmak.. Gemici uyur gider, bu organlar uyumaz. Üç şey var ki gemide, geceleri çalışmaktan geri kalmıyor: geminin pervanesi, farelerin dişleri, gemicinin özlemi.. Ama o sarı genç gemici bu özlem dalgasının dışında; öyle kütük gibi sert bir uyku içinde ki, soluk bile vermiyor, kalın bir zırh tabakası çevresinde, açığı yok. Oysa aliayşehızırfatmahüsnüzehrahilmizekiye birbirine karışıyor başaltında, soyunan gölgeleri sayıklama, ağızlar bütün gece kadınların adlarını geviş getiriyor.

— Ali..

— Ne var?

— Uyumadın mı?

— Uyumadım.

— Ben de uyumadım.

— Sen neden uyumadın?

— Çaylığı bi yoluna koyarsam diye düşündüm, artık hiç ayrılmam köyden, yerleşirim artık, hiç bi yere kırpırdamam. İnsanın evi, baba ocağı, özlüyor adam.

— Baba ocağını mı özledin?

— Elbette, ya neyi özleyecektim?

— Hiç.. Baba ocağı elbet.. Ayrı düştük baba ocağından. Kavuşuruz yine elbet.

— Elbette kavuşuruz.. İstemek yeter, çok istemeli.. Baba ocağının sıcaklığını başka yerde bulamaz adam, baba ocağında kendi yatağının sıcaklığı..

— Bu başaltına benzemez. Buradaki yatak kendi yatağın gibi değil, adam kendi kendine yabancı düşüyor burda.. Bi soğukluk var, nedir bilmem, alışamıyor adam bilmem nedir?

— Ne olduğunu bilmiyor musun o soğukluğun?

— Bilmiyorum ya.. Sen biliyor musun?

— Ha.. Bilmem.. Bende bilmiyorum elbette. Sen bilsen ben de bilirdim. Ne fark var aramızda, ikimiz de aynı yerde yatıyoruz.

— Sen en son ne zaman yattın kendi yatağında? Yani.. Babaocağındaki yatağında?

— Çok oldu.. Son memlekete gittiğim.. Eh, dört yıl oldu aşağı yukarı.. O kadar olmuştur.

— Benim de bir o kadar olmuştur. Çok zaman.. Kemiklerimizin iliğine işledi burda soğuk. Babaocağında kemiklerimizi ısıtmanın zamanı..

— Geldi de geçti bile.. Çocukları da göresim geldi.

— Çocukları mı?

— Çocukları elbette. Hasan'ı, Hızır'ı Elif'i.. Boy atmışlardır iki yıldır. Kim bile?

— Elbette boy atmışlardır, büyümüşlerdir. Ben de çocuk yok, çocuğum olsa benim de göresim gelirdi elbet?.

— Gelirdi ya.. Çocuk başka, baba ocağının neşesi..

— Çaylığı yoluna kor da yerleşirsen her gün görürsün çocukları.. Milim milim nasıl büyüdüklerini görürsün.

— Allah yardım eder da..

— Bu gece daha da bi soğudu mu hava ne? Ayaklarım kar üstünde geziyor sanki, ısınmıyor.

— Belki yorgandan dışarı çıkmıştır ayakların, çok uzatma, çek içeri de yorganın altına al.

— Sen öyle mi yapıyorsun ısınmak için?

— Ben öyle yapıyorum.

— Hep öyle mi yaparsın eskiden beri? Baba ocağında da mı öyle?

— Yok, orda yatağın başka.. Baba ocağında yatağın sıcaktır, üşümez ki ayakların..

— Doğru, orda üşümez. O yatak başka yatak.

— Hadi artık uyuyalım.

— Uyuyalım.

Ve başaltı artık sessiz. Uyku tohumlarını serpiyor ranzalar arasında dolaşıp; yeşerip filizlenen horultular. İdris, Ali bundan böyle ses etmiyor; yanlarında baba ocak yatağının neden sıcak olduğunun düşleri, uykulara açılan kapılar kafalarda. Özlemli uykular buluşmuş başaltında. Soğuk. Tavanda kısık fener, yalnızım ben, siz astınız. Artık ayak kokusu yok dalgalanan, havada. Fareler yorgun düşüp sinmişler, yalnız diş sesleri mi ne kemiren gemiyi çok aşağıdan gelen bir ses. Bir de karşıt yönde en dipteki pervanenin; geceleri çok yalnızım, geceleri çok yalnızım, geceleri çok yalnızım.. Köpük-

ler fışkırıyor orda kara gece içine parlak yakamoz sürüleri ateş böcekleri gibi yanıp yanıp sönüyor. Geceleri yalnız her şey, gemi, deniz, yıldızlar, sudaki köpük bile tek başına sıçrıyor. Uzaklaşıp ayrı düşmüş birbirinden bütün evren zerreleri birbirine yabancı, gece güneşin özlemi içinde aydınlıklar, yıldızlar yalnızlığı arttırıyor gece güneş gerek gündüz, aydınlık gerek.

Saatler ilerliyor yelkovan akrebi ardından sürükleyip koşarken maraton. Gündüz geceyi kanırıyor kanırıyor az kaldı birazdan gece tuş minderdeniz boylu boyunca dümdüz yat yatabildiğince yat uzan. Gemiciler başaltında uykularını yarıştırıyorlar artık finişe az kaldı engelli uykular özlem kâbuslarıyla engellenen kadınlı, kadınlı kâbuslar, çoluk çocuk uzakta köy ulaşılmaz sıyrılıp kaçıyor herşey düşte uzanan gemici ellerinden uzaklaşıyor ele geçmiyor. Gemici elleri uykuda ne kadar da uzuyor, uzuyor ha, uzuyor taa «memleçet kiyi»larına kadar uzanan kollara takılmış iri eller ama, tutmak yok.

Ve saatler yine geçip, yine geçip.. Sabahın ilk ışığı ince, parlak pullu bir yılanın hızıyla başaltına sızarken gemiciler gerinerek uyanıyor birbirini tanımaz bakışlarla henüz kurtulmamışlar gecenin yalnızlığından. Esneyen ağızlardan yuvarlak lumbozlar bakıyor her ağız bir lumboz olmuş gemide yata kalka gemiciler gemi mi olmuş ne. Ve yorganları savuran onca ayak, ekşimiş ayak kokuları şimdi yeniden başkaldırıyor nefes kokularıyla birlikte şimdi sabah oldu ya artık canlanıyor her şey yeniden, gemide yaşamak başlıyor bütün kokuları ve bütün renkleriyle yeni bir gün..

●

Bugün bayram, Şeker Bayramının birinci gü-

nü işte geldi çattı ama, onlar yine denizde, açıklarda; deniz bayram ediyor güneşin elini öpüp öpüp iyi bayramlar. «Berhudar ol yavrum.», güneş de bunca yaşlanmış mı ne eskimek hani. Sabah erken, güvertede kırağı daneleri cankurtaran filikalarının halatlarında damlalar dizi dizi yuvarlak. Islak bir bayram sabahı yeri yöreyi şeker daneleri doldurmuş çarmıklarda, halatlarda, küpeşte üzerinde, manikaların kambur, eğri sırtlarında bile birikmiş o yuvarlak şeker daneleri kırağı şebnem dane dane.

Gemiciler, İdris, Ali, Hurşit, Hüsnü, Hilmi, şimdi gelmişler bir araya işte bayram başlıyor nerde «davul zurna» ya da kemençe yoktur öyle bir bayramdır işte gemicinin bayramı sessiz boşluğu içinde gökyüzünün. Çoluk çocuk, ana baba, denizlerin kenarında ve daha da içerlerde kalmışlar «memleçet» var ya hani ordalar ötelerde de bayram öksüz. Denizden bu yana hafif bir meltem esiyor bayram sabahı akide, lokum, badem şekeri meltem.

Eller uzanıyor birbirine, kalın, iri, kuvvetli eller birbirine karışıyor bir araya geldi mi yolunu şaşırıyor eller. Eller bayramlaşıyor. Bunca el nerden gelmiş de böyle birbirine karışmış.. Bayram katmış önüne elleri ya. Ve burunlar, iri erkek burunlar da şimdi çok yaklaşmış birbirine; gemici burunları neden böyle gururludur bir araya geldiler mi daha da doruklarda dolaşıyor sanki kartallar.

— Bundan dört yıl önceki bayramı ben köyde ettim. Şimdi senin durduğun yerde böyle karşımda duran babam idi. Elini öpüyordum uzatmıştı elini de.

— Senin durduğun yerde böyle karşımda da benim büyük uşak Nusret idi duran; elimi öpüyordu uzatmıştım elimi.

— Onlar da şimdi bayramlaşıyor köyde böyle bizim gibi değil mi?

— Bayramın yeri yurdu yoktur ki; bayramlaşıyorlar elbet..

— İnsanları birbirine yakın eden bayramdır.

— Doğru diyor. Dede torun, ana baba, karı koca, çoluk çocuk, bütün hısım akraba bir araya gelirler.

— Herkes görür birbirini, koklaşır, hoşbeş eder, görüşür.

— Küçükler büyüklerin ellerini öperler.

— Büyükler küçükleri gözlerinden öperler, büyük küçüğü sever.

— Küçük büyüğü sayar.

— Köyde olsak çocukları görürdük.

— Çocuklar da bizi görürdü elbet.

— Küçükler kim bile ne kadar büyümüştür.

— Boy atmıştır hepsi kaç bayram oldu.

— En iyisi bayramı evinde karşılamak.

— Bayram sabahı adam evinde uyanmalı.

— Erkenden..

— Zaten geç olamaz ki, sabah namaz.. Bayramlaşmak camede.. Önce köyün erkekleri..

— Bizim köyün camesini iki yıl öncesi büyütmüşler.

— Köye daha çok okul gerekli. Sizin köyde okul var mı?

— Okul mu? Okul yoktur bizde.

— Bizde var.. Güzel yeni bir okulu var bizim köyün. Gençler bayram etmiş köyde okul açılınca..

— Bayram mı, ne bayramı?

— Bayram da.. Sevinmek.. Neşelenmek..

— Öyle ya, bayram.: Bayram sevinmek demek midir acaba?

— Öyle demektir bence.. Bayramlaşmak, karşılıklı sevinmek..

— Bu Hurşit doğru diyor, karşılıklı sevinirken birer de şeker atıp ağzına daha çok sevinirsin. Ağzın bile tatlanır, dilin damağın sevincine katılır.

— Ağzın da bayram eder.

— Ya burnun?

— Burnuna ne bayramdan?

— Lokumun bi güllü lokum diye çeşidi vardır. Yerken gül kokusu yayılıyor burnuna.. Yalnız dil damak değil, burun da bayram ediyor.

— Biz bayramı şekersiz karşıladık burada, olmadı, eksik kaldı bizim bayram. Ağzımız tatlanmadı.

— Haklısın.. Şeker Bayramı olur mu bu böyle ne biçim bayram hane tadı, şekeri?

— Ne yapalım.. Köyde olsak evde belki bi çirahta yeniridi..

— Hade artık.. Epey hoşbeş ettik yeter artık, gidip beybabanın elini de öpelim, bayramdır da..

İdris, Ali, Hurşit, Hüsnü, Hilmi şimdi hep birlikte, güverteyi adım adım geçerek süvari kamarasının kapısı önünde, biz geldik işte şimdi, ama az bir şey de utanıyoruz. Bayram çocukları vardır hani utanarak, arlanarak gelirler bayramlaşmağa hani öyle. Ve İdris'in ağır eli yavaş yavaş kalkıyor ve işaret parmağı kalın bir kanca gibi bükülüp kapıya tak tak tak tak.. Ve Beybaba Mehmet Kaptan içerde bir ses olmuş şimdi kalın, alkol tütünlü gırtlak, sabah sabah ne de kalın çıkıyor ses geminin düdüğünden mi çıkıyor yoksa Mehmet Kaptanın sesi mi bu ne..

— Kimdir o, gel..

İdris başta, cevap ondan çıkıyor.

— Beybaba, bayramlaşmak için geldik.

Sessizlik şöyle bir sürünerek geçiyor, ardından Mehmet Kaptan:

— İyi ya girin işte, hadi girin bakalım.

Kapının sarı tokmağı İdris'in avucunda yokoluyor ortadan ve kapı açılıyor. Aralanan kapıdan önce hava dalıyor içeri, serin hava var ya hani denizden esen meltem. Sabah sabah böyle serin hava ne güzel şey oh, Mehmet Kaptanın önce yanaklarından şapur şupur, sonra ellerinden hava öpüyor ilk bayramlaşan o, işte denizden esip gelen. Sonra gemiciler giriyor. Ve kocaman eller birerle kolda şimdi, gidip gidip süvarinin eliyle bir araya gelirken utanıp sırılsıklam kesilerek terden.. İri kartal burunlar yere doğru süzülürken beybabanın yayla gibi geniş eline, süvarinin eli hep kaçınarak kendini öptürmeden karşılıyor bayramı. El öptürmez Mehmet Kaptan, çünkü hiç el öpmemiş.

— Eksik olmayan, bayramınız bayram olsun sizin de.. Daha nice bayramlara..

— Sağolasın beybaba..

— Evden uzak düştük böyle.

— Ne yapalım, öyle oldu, denizcinin bayramı..

— Dur bakayım, aksi oldu bu sefer, şekerim de yokki size tutayım, unutmuşum almaya. Şekersiz bayram olmaz..

— Beybaba, bu denizcinin bayramı, denizde geçen bayram şekerli olur mu hiç, olsa olsa tuzlu olur denizde geçen bayram, damakta deniz tadı..

Mehmet Kaptan gülüyor; bu Hurşit bu zekâyla.. Bir de okumuşluğu olsaydı bu Hurşit'in.. Ama olmaz böyle şey, böyle şekersiz bayram.

— Ula Hurşit..

— Buyur baba..

— Sen git de aşçıyı getir bana bakayım.

— Başüstüne beybaba.

Hurşit olduğu yerde şöyle bir çark ediyor, ka-

pı ve uzaklaşan adımlar güvertede. Çok az zaman geçiyor, güvertede adımlar yaklaşıyor, kapı ve geminin aşçısı da içerde.

— Beybaba, bayramlaşmak için geciktim biraz, önce dedim çorbayı ateşe koyayım da..

— Bırak şimdi çorbayı.. Bugün bayram değil mi?

— Evet, bayram beybaba.

— Hem de Şeker bayramı.

— Öyle, Şeker Bayramı.

— Şekerin nasıl, bol mu?

— İyidir, bu seferi çıkarır.

— Bak, iyi dinle şimdi. Çocuklara kuvvetli bir tatlı yap istiyorum. Ama kıyacaksın şekere, öyle bi tatlı yap ki, bayram geldi diyelim. İki dudak birbirine yapışmalı şekerden, hani zor ayrılmalı.

— Başüstüne, yapayım.

— İşte dediğim gibi, bayramlık bir tatlı olsun, her zaman görülmemiş bir tatlı. Öyle bir tatlı yap ki, denizde geçen bayram bizi yetim bulmasın.

Hurşit ağzını açmadan duramıyor.

— Aşçıbaşı, çirahtadan daha tatli bir tatli..

Mehmet Kaptan olduğu yerde bir yaylanıyor.

— Hadi herkes dışarı, tamam artık, bayramlaşmak bu kadar.

Önce aşçı, sonra birer birer gemiciler çıkıyor. İdris, Ali, Hurşit, Hüsnü ve Hilmi.. Mehmet Kaptan yalnız başına kalıyor kamarada, masasının başında. Sabah sabah bir sıcak çay şimdi çok iyi gider. Eli kamarota ulaşacak zilin düğmesine gidiyor. Uşakları sevindirecek bir bayramlık bulundu ya artık rahat, bir eli ile uzanırken öbür masanın üzerideki fal açılacak kâğıtlara, bu papazların, kızların, oğlanların bayramı daha gelmedi de ondan

mı böyle bir soğuk duruyorlar bu sabah, yabancı gibi, vazgeçiyor fal açmaktan Mehmet Kaptan, bir kenara kâğıtlar, okunacak bir kitap var hemen orda, el ona doğru yürüyor.

Gemiciler de yürüyor şimdi dışarda kuzinaya doğru giden bir yol üzerinde adi adım ileri marş gibi bir yürüyüş. Ve beyaz büyük fincanlar var ellerinde altlarında tabakları ile bu kalın fincanlara çay konacak. Sabah çayından tüten duman, hava da bir nemliyse üstelik daha bir ısıtarak ve yumuşak geçer burun deliğinden hani o çay kokusu yok mu var elbet. Ve kalın beyaz fincanlar kuzinanın kapısı önünde akgüvercinler mi uçuşuyor ne azad edilmiş bütün kuşlar bayram sabahı. İdris çayı doldurtup çekiliyor kuzinanın önünden. Ali de öyle hemen onun ardından doldurtuyor çayını ve o da çekiliyor. İdris ile Ali şimdi beraber, öbür gemicilerden ayrılıp geri dönerek, güverteden geçip gerilere doğru yürüyor, üç numaralı ambarın kenarına ilişiyorlar. Ali elindeki fincanı gösteriyor:

— Demek bütün memleket, bütün Rize bunun ardında şimdi.

İdris'in fincanından kıvrılarak çıkan duman havada dağılıyor.

— Öyle ya, çay işte çay.. Bir tutamı bile para ediyor.

Gözleri fincandan savrulan dumanda hep ve duman sıyrılarak açıldıkça, ayna gibi parlayan güneşli çay üzerinde İdris yine toprağını görüyor. Mısırlar tüm sökülmüş, toprak arınmış hazır, çay ekimi başlıyor şu fincanın içinde hani sisler inmiş toprağın üstüne de şimdi duman duman dağılıyor sis işte fincandan. Orada, fincanın içindeki kara toprak üzerinde eğilip kalkan, sonra yine eğilen biri-

leri ve artık işte görünüyor. Kimdir mi bu birileri dikkatli bakıldı mı İdris, oğlu küçük Hasan ve Fadime, ellerinde çay fidanı yeşil umut olmuş bütün dikilecek fidanlar hep böyle güleç yüzlü müdür ince belli olan yanız kızları mı Rize'nin işte çayın fidanı da öyledir bir bak hele.. Gemi, deniz ve dümen, hiçbiri görünmüyor şu fincanın içinde, hepsi dışarda kalmış, unutulmuş, yokolmuş, var mı yok mu dededen kalma toprak ve o toprak üzerinde karı, oğul ve koca, elele vermiş umut ve yeşil altın denen şu çay topraklarca uzanan.

— Fincanın içine bir şey mi düşürdün sen?

Sert düşüyor Ali'nin bu sözü de amma umulmadık anda düştü fincana, çay şimdi bir bulanıyor dalga dalga ki İdris'in gözlerinin önünde, ne dededen kalma toprak, ne karı var ne oğul, bir çaydeniz tam ortadan yarılmış da topu birden gömülmüşler sanki öylesine bomboş şimdi fincandaki çay yalnız çaydır artık başka hiçbir şey değil, düşlerin sonu geldi.

— Yok, hiç bir şey düşürmedim.

— Kahve falı vardır ama çay falı vardır diye duymadım. Çay falına bakıyorsun anlaşılan. Nasıl çıktı fal bakalım, para mı görünüyor yoksa uzun yol mu var?

İdris bakıp gülüyor şöyle yandan, söylenecek sözü yok, fincanını kaldırıp ağzına götürüyor ve bir yudum bayramlık çay kocaman..

●

Bir saattan fazla olmuş İdris vardiyaya çıkalı. Demek şöyle böyle üç saat daha dümenin başındadır; bırakmaz adamı dümen hani dört saat en sı-

cak kadınla bile bir arada böyle uzun kalınmaz ama dümen başka, o bırakmaz. Ali güvertede dolanıyor. İki gündür hava kötü gitti, bulutlar alçalmıştı, şöyle birkaç adam boyu yukardaymışlar gibisine alçalmış. Şimdi yine güneş güçlenmiş, yükleniyor, iki eliyle kalın bir bulutu tam ortadından yakalayıp - bulutlar da amma sağlam kumaştan, zor yırtılıyor. Ama yırtık bulut- artık, güneş uzatmış elini Ali'nin suratını okşuyor.

Güverte de güneşten sırılsıklam aydınlık ve o rende sesi, hani güzel havalarda güverteden bir rende sesi yükselir, şimdi yine aynı rendenin son bestesi tahta üzerinde konser üstünde konser. Marangoz gemici Mehmet Usta, güneş bu, kaptırmış kendini rendenin konserine ha babam bilmem ne filarmoni orkestrasının en birinci kemanı halt.. Talaş lar o yuvarlak kara başlı da ince uzun bacaklı notalar gibi sıçrayıp duruyorlar, ortalığa savrularak rendeden yükselen müzik doruklara tırmanıyor. Marangoz tezgâhının yeri yöresi müziğe batmış kalmış, rende bi ileri bi geri, büyük bestecilerimizden rende virtüozu Sarayköylü marangoz Mehmet Ustanın rende için sonatının allegro ma non troppo falan ama sonu yok ki bitmemiş senfoni mi ne.. Dur be Usta, dur be Mehmet Usta kaptırdın kendini yine, ara ver konserine de Ali'yi dinle hele, hep sen mi çalacaksın, bırak Ali de şarkısını söylesin bas bariton sesiyle bir diyeceği var elbet, öyle bakıyor gelmiş tezgâh başına..

Ali'nin gölgesi tezgâhın üzerine boylu boyunca bir yatıp da kaldı mı, rende virtüozu Sarayköylü Mehmet Usta müziğe son, senfoniyi bitiriyor. Konser salonu hani alkışlardan nasıl hışırtılı bir sesle dolar öyle, hışırdıyor deniz güvertede, şimdi ren-

de konseri güvertede verilmiş. Deniz alkış tutuyor; büyük rende virtüozu Sarayköylü Mehmet Ustanın tek ve devamlı dinleyicisi yalnız odur işte, o deniz..

Ali daha bir sokuluyor tezgâha.

— Mehmet Usta birşey var ki sana danışmam gerek.

— İyi ya, konuş işte, ben seni dinliyorum. Rendemin konuşması kesildi sen gelince..

— Bizim İdris aklına bi şey koymuş günlerdir.. Memlekete gidip tarlasından mısırını sökecek, yerine çay dikecekmiş. Deniz bi şey vermez diyor, dümen bizi tutsak etti. Sorsan bu son seferiymiş. Bıkmış artık denizden.

— Ne diyeyim.. İşinden soğudu mu bir adam o işten hayır gelmez ki artık.. O dümene benim rendeme baktığım gözlerle bakmıyorsa, hayır yok.. Bırak gitsin.. Üstüne varmamalı.. Başarır da bakarsın, iştir bu, belli olmaz. Şu rende var ya elimde.. İstersem o beni karada da geçindirir, aç komaz.. İstesem bir dükkân da açarım. Ama ben, denizin sesini dinleyerek çalışayım isterim. Rendem de o zaman daha bir neşelidir sanırım.

— Ona anlattım, dedim biz ne iş bellemişsek ancak onu yaparız.. Okumamız yazmamız tamam değil ki bizim.. Gemiciden ne olur, olsa olsa serdümen, saat gelip çattı mı geç dümenin başına, vardiya.. Başka ne olur bizden?

— Neden öyle can atıyor çay yapmağa, sana bir şey dedi mi?

— Dedi ya.. Oğlunu okutup da okumuşluk kâğıdını ona kazandırmazsa gözü açık gidermiş. Çaydan para kazanıp oğlunu okutmak derdi.. Seni sayar bilirsin, sen birkaç söz edersen belki vazgeçer de kalır yine gemide.. Ona anlatsan; desen..

— Fayda yok.. Aklına koymuşsa bir kez yapmalı.. Gidip bir sınamalı kendini.. Ben ne desem boşuna.. Hem kötü niyetle değil işini bırakması.. Babalık derdidir bu, saygıyla karşılamak gerekir.. Her baba ister oğlu okusun, adam olsun, yükselsin.. İdris de baba işte.. Ne yapsın.. Çay yaparsa bu işin üstesinden gelir diye bellemiş. Bana kalsa ben toprağa dönmem artık. Denizin tuzundan tattı benim dudağım, damarımda akan kana deniz tuzu işledi.. Ben bundan böyle toprağı ancak ölürüm de görürüm.. Son uykuya yatarken..

— Allah gecinden versin.

— Bu böyle.. Yaşım elliyi bulmuş, onaltı yaşındaydım denize ilk adım attığımda.. Bugün gibi hatırımda.. Bir elimde rendem vardı, öbüründe küçük bir çamaşır sandığı, Allah rahmet eylesin, o zamanki süvarimiz Sefer Kaptanın karşısına öyle rendemle geldim. Sefer Kaptan alaydan yetişmiş bir kaptandı kaptan olmasına ya, çok akıllı adamdı.. Ula dur bakayım deyip durdurmuştu beni, ben daha iskeleyi henüz tırmanmış güverteye çıkmıştım. Düşün bir, daha dümen nedir bilmeyen toy bir çocuk, gemiyle ilk seferi.. Geminin süvarisi ne demek.. Allah da, Allahtan sonra Allah.. Korkmaz mısın? Ha bole bi titreme yüreğimde, acaba gözü tutmadı da beni geri mi gönderecek?

— Neden durdurdu seni?

— Dur işte, bekle biraz, anlatıyoruz işte.. Dedi, ula şu senin elindeki rende ne, neden rendenle bile geldin sen bu gemiye? Dedim, ama yüreğim de ha uçtu ha uçacak, dedim, beybaba ben rendesiz edemem.. Rende benim demirbaşım, ayrılmaz benden.. Altı yaşımdan beri tahta rendelemişim. Sefer Kap-

tan şöyle gözlerini dikip bir baktı bana, dedi ki, ula sen bize gemicilik için başvurdun, şimdi oldun marangoz; korkarım çok geçmeden demirci de olursun. Elinden her iş gelen hoşuma gitmez benim, insanın yaptığı tek bir iş olmalı. Dört beş tane yarım adam olmaktansa bir tek adam olmalı. Ne edeyim seni ben, söyle şimdi bakalım, marangoz mu diyeyim, gemici mi diyeyim? Nasıl yazayım seni, iş hanesi karşısına hangi işi koyayım? Baktım Sefer Kaptan ağzımdan çıkacak sözü bekliyor gibi. Yanlış bi şey söylersem işe almaz beni bakarsın. Kendimi toparladım, hele rendem yanımda mı, daha bir kuvvetliyim, on yıllık arkadaşım; dedim, ama kendime güvenip de diyorum, dudağım titremiyor, dedim, beybaba sen beni marangoz gemici yaz iş hanesi karşısına.. Ne gemici, ne marangoz, ikisini birlikte.. Sefer Kaptan şöyle bir göstermeden gizli gizli gülümsedi. Demek dedi, kendine güvenin var, işte bu fena değil. Ama kendini marangoz gemici yazdırıp da ikisini de tamam yapmadın mı karışmam. Bak şimdiden söyleyeyim, kendini çok geçmeden dışarda bulursun ha.. Ben gemide yarım adam istemem. Sana marangozluk için ek bir para veririm, bu hakkın.. Ama ne gemici, ne marangozsan, bak yine söylüyorum, yapma etme beybaba deme sakın, çok geçmez geminin dışındasın. Benden işte bu kadar, hadi şimdi bakalım, marangoz gemici Mehmet'sin bundan böyle, geminin marangozluk işleri bundan böyle senin omuzunda. Görelim.

Ne rendem utandırdı, ne de gemiciliğim beni.. Ama bocalasaydım Sefer Kaptan karşısında, marangoz gemici olmak şöyle dursun, gemici bile olamazdım gemide.. Şimdi İdris'i yoldan çevirmek olmaz, varsın gitsin, heveslisi kırılmasın uşağın, kendine

güveneni geri çevirmek olmaz, Sefer Kaptan beni çevirmemişti.

— Sefer Kaptan seni çevirmemişti.. Senin renden elindeydi, silâhın.. On yıldır kullandığın bir rendeydi daha o gün bile.. Ama İdris.. İdris'in ne var sanki elinde.. Toprağından başka nesi varki İdris'in? O toprak da işte öyle, yarım yamalak doyuruyor adamı.. Bizim toprak çoluk çocuk okutur mu? Benim aklım kesmiyor.

— Çaydan para kazanan var hanidir, ben de duydum duymasına son sefer.. İşini bilen adam elbet bir şey çıkarır. Dedelerden kalma toprak hepten boş komazki adamı.. Ben İdris'i bilirim. Okumamış olmanın derdini onun kadar hiçbirimiz çekmeyiz. Sırtında ağır bir yük gibi taşır okumamışlığı, bir suç gibi.. O suçluluk duygusunu oğlu yüklenmesin istiyor. Onun için ne yapıp edecek, oğlunu okutacak.

— Ben gazete okuyorum.

— Kimi var gazeteyi okumakla yetinir, okumuş bir adam beller kendini, kimi var kitapları devirir, der hiçbir şey bildiğim yok. Birincisi sensin işte, ama İdris, o kitaplar devirse de bir şey bilmem derdi yine.. İdris yaptığı işi tam yapmak isteyen bir adamdır, çok değildir öyleleri. Oğlunu okutmak istiyorsa, yarım olsun bu okuma istemez, sonuna dek gitmek ister, onun için toprağından kuvvet almak istiyor, oğlunun okuması yarım kalması diye.. Sefer Kaptan sağ olsaydı çok severdi İdris'i.. Ula, derdi gülmesini gizliyerek, oğlunu okutmak için çay yapmak istiyorsun öyle mi, hiç durma koş git hadi, git sansını bir dene, yapamazsan gel yine, yerin hazır bu gemide her zaman, çünkü sen gemiciliği tam yapan bir adamsın, bu gemiyi bir gün gelir tam

adamlar gemisi görüp de rahatlarsam, şu denize borcumu tam ödemiş olurum, ölürken borçlu kalmam denize.. Bir denizci son nefesi verirken, gider gelir birbirini tutmalı, açığı kalmamalı. Ama yarım adamlarla çalıştıkça hesap kitap birbirini tutmuyor, bir de bakıyorsun bir yerden açık vermiş sırıtmış bütün hesap, gemi gemi değil ki; yarım adamlara yatak olmuş bok yiyen.. Hey gidi Sefer Kaptan, tek küfürü bu idi, ne kadar kızmış olsa başka küfür çıkmazidi ağzından, babalık adamlardan...

— İdris gidip çay yapacak köyünde.. Benim aklım kesmiyor. Ben de bir an umutlandım belki yaparım diye.. Açılıp da bana anlattığında ben de koyar gibi oldum aynı şeyi aklıma. Sonradan düşününce anladım ki yapamam, benim yerim bu deniz, hem yerim hem de yarim.. Ben de senin gibiyim, ayrılamam denizden. Biz ana kucağından denize düşmüşüz da, var mı bunun ötesi?

Mehmet Usta gülümseyip Ali'ye bir bakıyor.

— Vardır elbet ötesi.. Ötesi denizdir da, denizin ötesi yine deniz, hep deniz..

— Hiç unutmam, bir gün bana renden için ermiştir benim rendem demiştin. Ermişliği vardır madem rendenin, sor da bize söylesin.. Çay işine atılmanın sonu iyi gelir mi, köye gidip çay mı yapmak iyidir, yoksa deniz hep deniz, deniz midir bizim ekmek anası?

Mehmet Usta gülerek rendesini tahtanın üzerinde kaydırıyor, bi ileri bi geri gidip gelen rendeden konuşurmuş gibi bir ses geliyor. Bu rende başka rende, konuşan bir ermiş rende geçmiş bu ustanın eline. Bütün herşey susmuş şimdi şu anda. Deniz susmuş, bulut susmuş, gemi susmuş, suspus olmuş ortalık. Bütün bunlar konuşmayı birden kesip

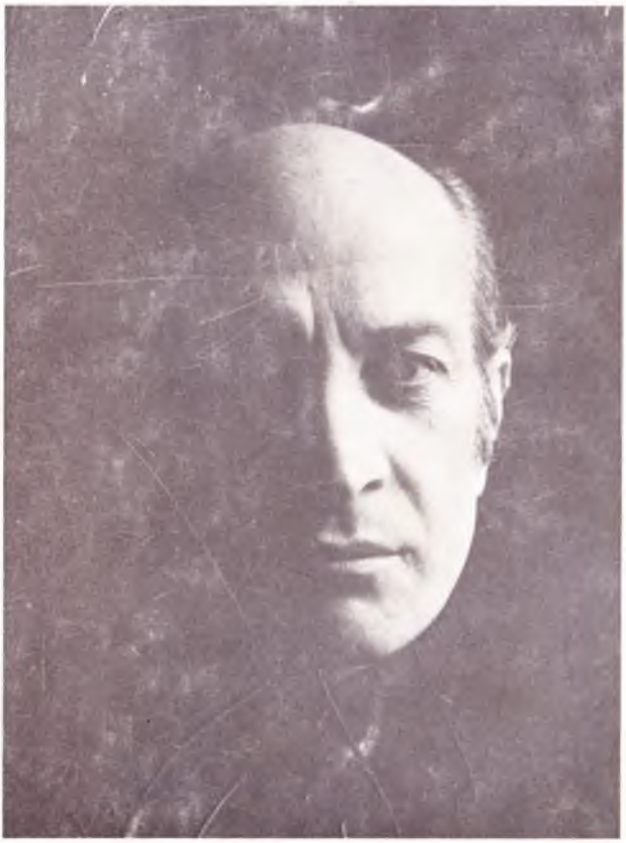
yalnız kulak olmuşlar, rendeyi dinliyorlar. Ve alıyor rende şimdi, bir bakalım ne diyor?

— Ekmeğin anası hem çaydır, hem de deniz; ikisi de ekmeğine analık eder sen işini seversen. İşini seven adam ekmeğin hasını yer, yüzüne güler ekmek; bozuk ekmek çıkarır sevmeden yapılan iş.. İster çay yap, ister iş tut denizde, ben derim ki, yaptığın işi sevmelisin önceden.. Beni tutan eller beni seviyor, sahibimin ellerinde rahatım, sevgimiz karşılıklı; karşılıklı sevgiden doğan ekmek has ekmek. Beni iyi tutan ellere borçlu kalır, iyi gün görmesine çalışırım.

Ermiş rende susuyor, susmuyor da yalnız ara veriyor konuşmaya bi dakika, sonra yine o eller, rendeyi konuşturan Mehmet Usta elleri, bi ileri, bi geri. Şimdi gemi, deniz, bulut onlar da koyulmuşlar konuşmaya, onlar da başladı mı böyle hep bir ağızdan, rendenin ne dediği artık ayırdedilmiyor, bi ileri bi geri, bi ileri bi geri, Mehmet Usta işine eğilirken Ali uzaklaşıyor. Rende, bulut, gemi, deniz ve Ali ve de marangoz Mehmet, hepsi kendi dünyasına, İdris hâlâ vardiyada, ama kendi kendisinin dışında bir İdris daha var, o ikinci İdris var ya, işte o çok ötelerde bi yerde, dümen tutan elleri bir yandan da yeşil altın dallarını tutuyor, parmakları arasında okşanası ince yaprak çay olmuş; çay demek umut demek, gelecek güzel günler, bağımsız olmak demek, yar demek, özlem demek, yaşamak demek.

İÇİNDEKİLER

Yemek	5
Beş Kepçe Üzüm Hoşafı	12
Bulucu Hızır Salim	22
Açıkta Kalmanın Sınırında	30
Direğin Tepesinde Bir Adam .	37
Kara Bir Şey Denizde	45
Canı Huyunun Altında Tekel Hamza'nın .	54
Külhanların Önünde	60
Çıkmak İçin İnmek .	68
Yeşil Altın	74

Zeyyat Selimoğlu 1922'de İstanbul'da doğdu. Alman Lisesini, Hukuk Fakültesini bitirdi. Hikâyeleri yanı sıra radyo oyunları ve Almancadan yaptığı çevirileri de vardır. 1950'de Cumhuriyet Gazetesinin Yunus Nâdi Armağanını «Rize'nin Köylerinden» adlı yurt yazısıyla, 1970'de Sait Faik Armağanını «Direğin Tepesinde Bir Adam» adlı kitabıyla, 1970 TRT Radyo Oyunları yarışmasını da «Koca Denizde İki Nokta» adlı oyunuyla kazandı. Cem Yayınevi, «Direğin Tepesinde Bir Adam»ın üçüncü basımını kıvançla sunar.

7,5 lira

KARACA OFSET BASIMEVİ TEL. 27545